

NÚMERO 9 (2018)

Rutes de Constantí

Una guia turística i cultural

IMATGERIA

FESTIVA

Com es van restaurar el Peret, la Tecleta i la Dragonina?

LA CACERA

DE LA CÚPULA

Reconstruïm la famosa cacera de cérvols del senyor de Centcelles

REHABILITAR

EL PATRIMONI

La rehabilitació de l'Ermita de Sant Ramon i de la Plaça de les Escoles Velles

LA MÀGIA MECÀNICA

DE L'AIGUA

Séquia, sínies, pous, molins... l'esforç per aprofitar el preuat recurs natural

Què puc fer a la Biblioteca?

- Llegir diaris.
- Connectar-me a internet.
- Llegir una de les més de 100 revistes que rebem mensualment.
- Gaudir de més de 25.000 llibres, 3.500 DVDs i 2.500CDs.
- Emportar-me en préstec fins a 15 llibres, 5 revistes, 5 CDs i 5 DVDs durant un mes.
- Participar en clubs de lectura (juvenil, adult i manga), lectures en veu alta, tallers, xerrades, BiblioContes...

Ens trobareu a:

Pl.Hospital, n.1
43120 Constantí
Tel.977.52.06.92
biblioteca@constanti.cat

Més info a:

 @biblioconstanti

www.constanti.cat
<http://formigamirmiga.wordpress.com/>
<http://argus.biblioteques.gencat.cat/>
<http://catalunya.ebiblio.es/>

Horari:
Matins: de dimarts a divendres de 10h a 13h.
(dilluns matí tancat)
Tardes: de dilluns a dijous de 16h a 20h.
(divendres tarda tancat)
Dissabtes de 10h a 13h.

Horari estiu (de Sant Joan al 11 de setembre):
Matins: de dilluns a divendres 10h a 14h.
Tardes: dimecres de 16h a 20h.

Rutes de Constantí

Número 9 (2018)

Dipòsit legal: T-944-2012
ISSN: 2014-7686 (versió per a Internet) i 2014-7678 (versió en paper).

Edició: Ajuntament de Constantí
Carrer Major, 27 - 43120 Constantí

Tel. 977 520 521

Correu: ajuntament@constanti.cat

Coordinació: Josep Estivill (Arxiu Municipal de Constantí)

Correu: arxiu@constanti.cat

Correcció lingüística: Montserrat Franquès Gil

Impressió: Arts Gràfiques Octavi

Crèdits fotos (procedència o autoria):
Camilo Albert: 88 (6), 89 (9). *Arxiu Museu Nacional Arqueològic de Tarragona/G. Jové:* 50-61. *Joaquim Claver:* 32-34. *Guillem Duran:* 67 (llevat inferior esquerra), 68-75. *Escola Centcelles:* 42 (dalt dreta). *Escola Mn. Ramon Bergadà:* 43. *Josep Estivill:* 4, 5 (esquerra), 6, 7 (baix), 8 (gran), 9 (esquerra), 20-22, 24-29, 49, 67 (inferior esquerra), 88-89 (gran), 90-91, 93, 95-96. *Antonio Garcia:* 89 (7). *Miquel A. Garcia:* 89 (8). *Josep Giribet:* 11 (petita). *Maria Giribet:* 10-11 (gran). *Google Maps:* 9 (tres fotos petites de la dreta). *José A. Latorre:* 82-87, 88-89 (llevat foto gran i números 7-9). *Ignasi Manzanares:* 76-78, 79 (dalt petita), 80. *Joan Miró:* 13-19. *Joan Rioné:* 47-48. *Àngel Sauret:* 44-46. *Noelia Silvero:* 62-65. *Rafael Solé (Enfoc):* 3, 7 (dalt), 18, 30, 93. *Technodac:* 5 (dreta). *Christian Twose:* 23, 36-37, 38 (fotos aèries), 39-40. *WikiLoc:* 79, 81. *Wikimedia Commons:* 38 (dalt).

Fe d'errada: Al número 8 es va citar de manera incompleta el romanç de les pàgines 63-64. Aquí va la referència correcta: "Terrible y ejemplar castigo". Fons Pau Vila de la Biblioteca Miquel Carreras. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell.

Agraïments: Joaquim Claver, Iñaki Delaurens, Ricard Escarré, Montserrat Franquès Gil, Josep Giribet, José Antonio Latorre, Montse Llauradó, Ignasi Manzanares, Joan Miró, Joan Rioné, Pilar Sada, Àngel Sauret, Noelia Silvero, Rafael Solé, Joan Torrents i Christian Twose.

Amb el suport de la Diputació de Tarragona

Patrimoni i desenvolupament

El patrimoni —com ha comentat en alguna ocasió Pilar Sada, tècnica al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona i coordinadora del projecte «Centcelles, el nostre objectiu»— és la part visible de la història, ens permet arrelar-nos i, a la vegada, tenir una visió global de les moltes cultures que s'han anat succeint i que conviuen en aquests moments, mostrant la diversitat del conjunt de la societat. És una eina essencial per al desenvolupament del coneixement històric, però, també, per a la formació general de les persones, en tots els seus aspectes.

Molts dels projectes que s'han portat a terme a propòsit del monument de Centcelles tenen la vocació de lligar cultura amb educació. Les reconstruccions històriques del Festival Tarraco Viva i els projectes «Centcelles, el nostre objectiu» i WikiArts són tres exemples magnífics de sinèrgia entre les diferents administracions i de suport de l'empresa privada. Tres iniciatives que generen coneixement, formació i desenvolupament territorial i social. És, per tant, un privilegi per al poble de Constantí poder gaudir d'aquests projectes de tanta qualitat.

Óscar Sánchez Ibarra
Alcalde de Constantí

SUMARI

12 Com es van restaurar el Peret, la Teclera i la Dragonina? Entrevista a Joan Miró Oró	50 Centcelles viu Entrevista a Pilar Sada
20 La màgia mecànica de l'aigua Iñaki Delaurens	62 Centcelles reviu la tardorromanitat Noelia Silvero
30 Un poble, una ermita Joaquim Claver Caselles	66 La cacera de Centcelles Entrevista a Guillem Duran
36 Recuperant la plaça de les Escoles Velles Christian Twose Gómez	76 Els camins de l'aigua: rieres del Burguet, d'Almóster i de la Quadra Ignasi Manzanares
41 Contes somiats Montse Llauradó, Ricard Escarré, Àngel Sauret, Joan Rioné	82 La flora singular de Constantí José A. Latorre
	94 Els carrers i les places Josep Estivill

MURALS PELS JOCS

Els murs de l'accés a la Piscina Municipal, del carrer dels Horts (davant de la plaça de Mossèn Cinto Verdaguer) i de la Plaça de la Pau (a l'entrada del poble) han estat pintats amb murals relatius als Jocs del Mediterrani, dels quals Constantí n'ha estat la seu oficial de les proves d'halterofília.

LA CREU DE SALOM

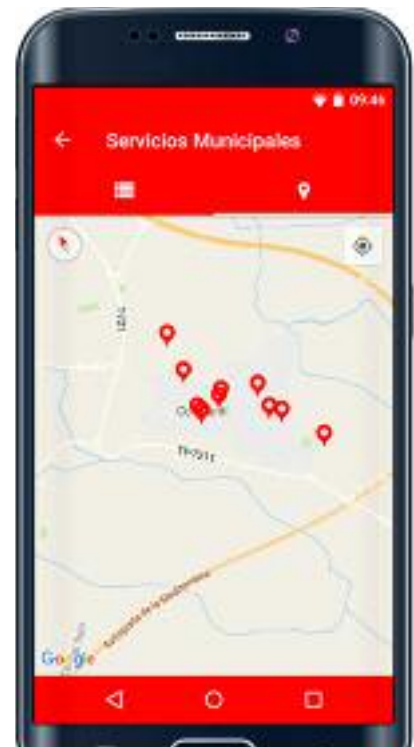
L'Ajuntament de Constantí ha senyalitzat l'indret on durant segles hi havia hagut la Creu de Salom. Era una creu de terme a la cruïlla entre el camí de Reus i el camí d'Almoster. Constava documentada una possible referència de l'any 1530. D'aquest indret s'expliquen diverses llegendes que donarien nom a la creu. Una d'elles descriu la trobada d'un tal Salom amb el diable, quan aquest tornava de Reus de visitar una dama de "vida llicenciosa". Fa cent anys, d'aquesta creu només en quedava el pedestal, tal i com el recrea el Dr. Aleu en un dibuix, però feia temps que fins i tot aquesta part també havia desaparegut. Ara s'ha col·locat una senyalització en l'indret originari, segons el parer d'alguns testimonis.

CAMINEM PER CONSTANTÍ

Organitzades per l'Ajuntament o per qualsevol entitat, amb o sense guia, les caminades populars s'han convertit en les millors aliades per descobrir el patrimoni històric i el paisatge. Les més habituals han estat a l'Ermita de sant Ramon i la Ruta de l'Aigua, però també va tenir lloc una caminada nocturna pel Constantí medieval o la de germanor amb la Canonja, que va portar a visitar el Castell de Mas Ricart i el refugi de la Guerra Civil.

EL PATRIMONI A L'APP «VIU CONSTANTÍ»

L'aplicatiu per a mòbils «Viu Constantí» és un canal de comunicació directa, fàcil i gratuïta de l'Ajuntament amb els ciutadans. Ara ha incorporat informació sobre indrets turístics i patrimonials (masos, camins, molins i altres elements rellevants).

PATRIMONI I HISTÒRIA A CONSTANTÍ RÀDIO

Ferran Marín dirigeix el programa «Espai Patrimoni» sobre la història i la gestió del patrimoni, amb especial referència a Constantí. Parla de monuments i de patrimoni intangible. S'emet els dimecres a les 20 h.

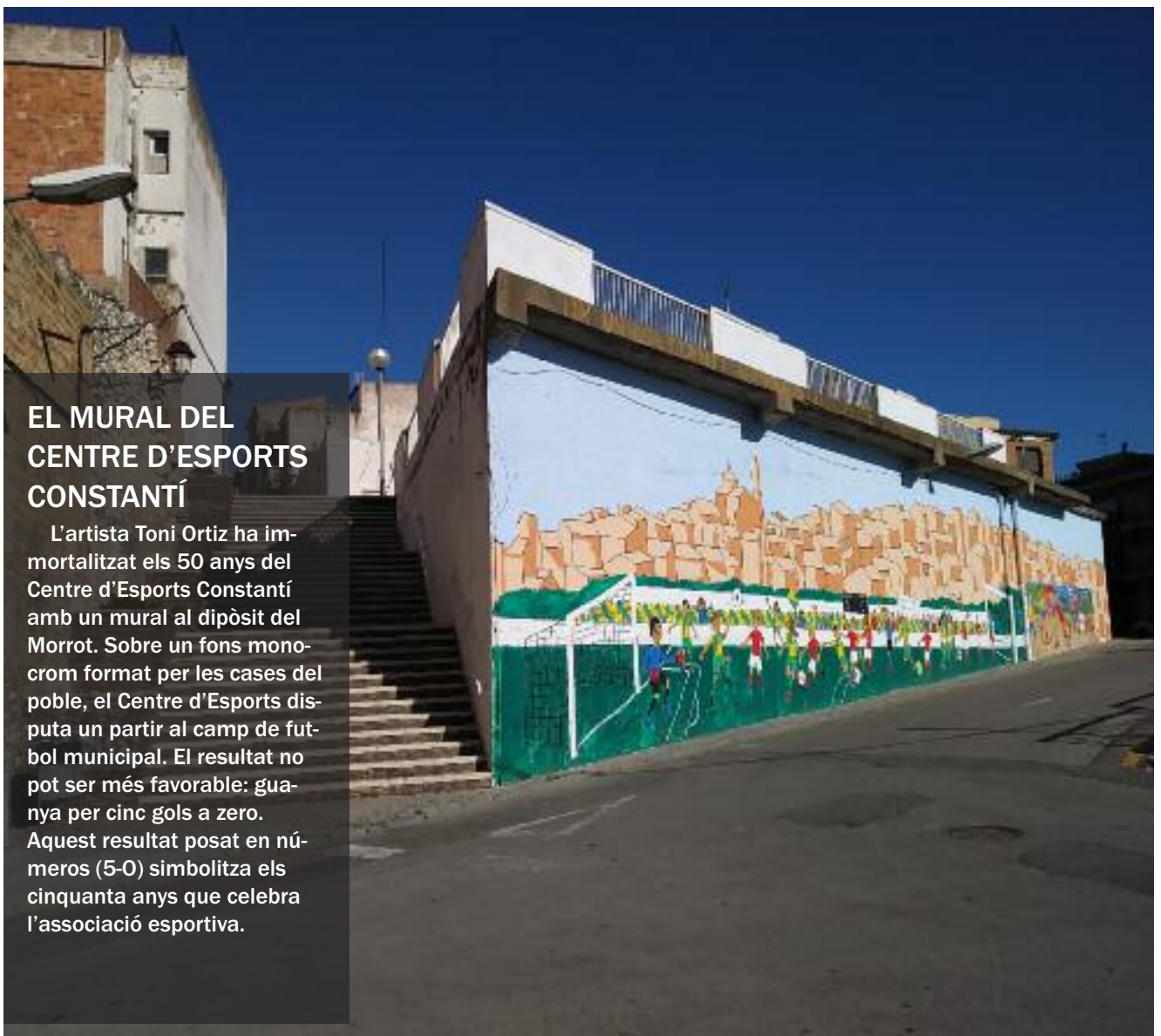
Per la seva banda, Rocio Merino dirigeix «Temps era temps», un recorregut pels misteris, les curiositats i les anècdotes de la Història. S'emet els dimecres a les 11 h. Els dos programes els podeu escoltar a Constantí Ràdio (97.9 FM) i, posteriorment, descarregar-los a constantiradio.cat/radio.php

POSTALS TURÍSTIQUES

La Unió de Botiguers de Constantí ha iniciat una nova campanya anomenada «Compra a Constantí», amb l'objectiu de promoure i dinamitzar el comerç local.

A través d'aquesta iniciativa s'obsequiarà amb un joc de postals relacionades amb espais emblemàtics i indrets d'interès del municipi a totes aquelles persones que comprin als establiments adherits a la Unió de Botiguers, fins a exhaurir existències.

EL MURAL DEL CENTRE D'ESPORTS CONSTANTÍ

L'artista Toni Ortiz ha immortalitzat els 50 anys del Centre d'Esports Constantí amb un mural al dipòsit del Morrot. Sobre un fons monocrom format per les cases del poble, el Centre d'Esports disputa un partit al camp de futbol municipal. El resultat no pot ser més favorable: guanya per cinc gols a zero. Aquest resultat posat en números (5-0) simbolitza els cinquanta anys que celebra l'associació esportiva.

III CAMINADA DE PRIMAVERA

Més de tres-centes persones van participar en els diferents actes de la III Caminada de Primavera, que va tenir lloc el diumenge 22 d'abril de 2018, un dia molt assolellat.

La sortida es va fer del Parc de la Muralla, amb samarreta de color verd i esmorzar per a tots els participants. Amb l'acompanyament del guia de patrimoni, Ferran Marín, hi va haver parada i explica-

ció davant de la Creu de Salom i del Polígon Industrial de Constantí. Després, al Mas de Bover, es van visitar les instal·lacions de l'Escola Agrària i l'Institut de Recerca i Tecnologia Alimentària (IRTA), on alguns tècnics van oferir unes explicacions molt detallades sobre les diferents línies de recerca agroindustrial que s'hi porten a terme.

En acabar, el nombrós grup va arribar fins al mas de Sant Ramon. Després del dinar popular, van

tenir lloc unes actuacions artístiques: un recital poètic, a càrrec de l'Associació Literària de Constantí; una actuació musical de la Coral d'Aprodisca i un taller de danses a càrrec del Ball de Cercavila de Constantí. Les tres actuacions van ser força reeixides i aplaudides pel públic assistent.

En resum, una jornada per descobrir el patrimoni històric més antic i la recerca més novedosa.

Sitges

Ermita de
sant Llorenç

Polígon Industrial
de Constantí

Sant Llorenç

Josep Estivill

El nostre poble va ser fundat en algun terreny que podria correspondre a les partides de Sant Ramon o dels Albellons, potser al lloc on hi ha les ruïnes de l'ermita de Sant Llorenç. Sabem que uns pocs anys després de la fundació, les coses no devien anar massa bé i els pocs constantinencs que hi vivien es van traslladar a un altre indret relativament proper i fundaren, per segona vegada, el poble de Constantí. Desconeixem les raons per les quals s'abandona el primer indret. Potser no tenien prou aigua o buscaven terres més fèrtils.

Sant Llorenç és un petit aixecament destacat sobre el

Ferrocarril d'alta velocitat AVE

Refineria

Mas dels Frares

Celler experimental de la URV

terreny i, si ens situem a sobre, gaudim d'una vista panoràmica per fer volar la imaginació.

Al fons a l'esquerra veiem el Polígon Industrial de Constantí, la línia de l'AVE i, més cap a la dreta, les enormes xemeneies del Complex Petroquímic Nord. El Camp d'Aviació no l'arribem a veure, perquè ens el tapen els arbres. Són quatre grans infraestructures que donen servei però, a la vegada, causen molèsties. Per compensar-ho, l'Estat destina l'1 % del seu pressupost a usos culturals. En el nostre cas, ha servit per posar a punt el Pont de les Caixes, una altra gran obra d'in-

fraestructura que data de l'època dels romans.

Però com que el nostre terme municipal és molt gran, al costat dels equipaments podem veure els masos patrimonials, com el Mas dels Frares, un mas antic reformat a finals del segle XIX i començaments del XX per donar-li un aire colonial, com va explicar la Tate Cabré al *Rutes* de l'any passat. Com sempre que passem pel terme, de seguida connectem el món antic amb les obres modernes de l'enginyeria i l'arquitectura actuals.

LA CÀMERA

La càmera 5D MkII té l'opció de ser operada amb un ordinador i gestionar-ne tots els seus paràmetres. Així, un cop muntat tot el sistema, es fa una llarga sèrie de fotos amb cercles de diferents angles i amb una òptica de 14mm.

EL PAL NEUMÀTIC

S'utilitza un pal neumàtic que pot arribar fins als 15 metres; i al capdamunt s'hi munta un capçal motoritzat, controlat de forma remota.

La panoràmica de Centcelles

El 2009, un equip d'investigadors vam viatjar fins a Centcelles, un lloc tranquil i espaiós, on era possible imaginar per un moment l'activitat que hi havia fa mil set-cents anys. Portàvem una missió molt especial. Es tractava de fer una panoràmica dels mosaics que es troben a la cúpula, a uns 10 m. d'altura. Els mosaics tenen una gran importància ja que són els més antics descoberts d'origen cristià sobre un edifici romà. Aquí hi ha el procés de com es va fer aquesta panoràmica.

Josep Giribet

EL SO AMBIENT

S'enregistra el so ambient, res en concret, tan sols l'acústica del lloc, cosa que es fa amb la mateixa 5D ja que disposa d'opcions de captura d'audio. El micro no és de gran qualitat, però suficient per captar l'ambient.

LA LLUM

Les condicions de llum no són massa bones per obtenir una definició de gran nitidesa i donades les oscil·lacions del pal, encara que mínimes, obliguen a utilitzar un ISO gran, 1600, per tenir una velocitat d'obturació de 1/60. Això ocasiona l'aparició d'un gra considerable en les imatges, però el punt de vista serà insòlit.

ELS RESULTATS

Espectaculars, amb aquesta panoràmica suspesa a l'aire que produeix fins i tot un cert vertigen. En el processat posterior, laboriós (ja que s'havia de fer desaparèixer el pal), també es va posar a punt una versió de visualització amb Flash, amb els botons "oficials" de patrimoni.cat i una opció que permetés veure la panoràmica a pantalla completa. Si disposeu d'altaveus podreu també escoltar el so de la sala. Aquí està:

calaix.gencat.cat/handle/10687/15829

Com es van restaurar el Peret, la Tecleta i la Dragonina?

Els detalls i les anècdotes en la restauració de la imatgeria festiva de Constantí. Un treball artesanal minuciós i detallista que retorna la fesomia de sempre a les figures

ENTREVISTA A JOAN MIRÓ ORÓ

— Com et vas iniciar en el món de la imatgeria festiva? D'on et ve la curiositat?

A principis dels anys 80 vivia a Torres de Segre (Lleida); anteriorment, havia cursat un parell d'anys d'estudis a l'Escola d'Arts i Oficis Massana de Barcelona i, mitjançant companys d'estudi, vaig aprendre nocions de la tècnica del cartró pedra.

Em trobava al meu poble amb inquietuds artístiques i treballant al camp. A les estones lliures vaig participar en algunes exposicions individuals i col·lectives i, en una d'elles, vaig traduir uns dibuixos de cares en unes màscares de cartró pedra i aquesta feina va portar a una altra a l'Escola de Belles Arts de Lleida, on totes les figures i personatges estaven fets amb cartró. A partir d'aquí van sortir algunes classes a escoles i centres oberts per ensenyar la tècnica del cartró a nens i joves.

Paral·lelament, juntament amb la meua companya, vam començar a portar peces de cartró a botigues —en aquell moment hi havia un cert mercat. Les primeres vendes ens van animar a intentar viure del cartró i vam decidir traslladar-nos a la Serra d'Almos per trencar amb els dubtes.

La nostra arribada a la Serra va coincidir amb el recent col·lectiu d'animació del poble, amb la colla de diables, que tenia la intenció de fer uns manotes per les festes de dia. Vaig col·laborar i aquella parella va ser la primera peça festiva. Poc després va venir l'encàrrec dels gegants de la Torre de l'Espanyol i alguns capgrossos...

— Quins han estat els teus referents per aprendre a confeccionar les figures?

Per l'anterior resposta es pot entendre que el meu aprenentatge ha estat principalment autodidacta, prova i error. Referents, estar el màxim atent a les peces que m'arribaven, estudiar com estaven construïdes i esbrinar com solucionar-ho.

— Quins són els principals reptes que cal tenir en compte a l'hora de realitzar una figura?

Les figures són un encàrrec i per a mi el principal repte és entendre degudament el que m'encomanen. Escoltar i, una vegada decidit, procurar resoldre-ho lo millor que pugui.

«Gràcies al tracte amb el Miguel i la Isabel he anat comprenent l'important que han estat tant la Dragonina com els gegants en la seva vida i tot el conjunt d'activitats que han creat amb la Colla per a Constantí i portant el nom del poble en les seves sortides»

— Com va ser l'encàrrec de Constantí? En quina situació et vas trobar els gegants Peret i Tecleta i la Dragonina?

Primer, des de la regidoria de Cultura em van cridar per anar a veure la parella de gegants, preguntant-me si es podrien arreglar o millor fer-los de nou. Jo vaig argumentar que la decisió l'havien de prendre ells, perquè eren els que sabien el que significaven aquella parella pel poble. Arreglar-los significava mantenir en lo possible les cares, les mans i la postura, respectant les característiques del constructor i recuperant la primera roba. Fer-los de nou consistia en decidir si se seguia amb els mateixos personatges o canviar-los del tot.

Van demanar-me un pressupost per arreglar-los i me'l van acceptar. Quan vaig trucar per posar-me a la feina, van contestar-me que m'esperés uns dies, ja que estaven valorant una altra proposta.

Poc després van trucar perquè anés a veure la Dragonina i preparés un pressupost per reproduir-la en la seva forma, però disminuint el pes. El van acceptar i va ser la primera actuació.

— Com va anar el procés de restauració de les figures? Com ha estat la relació amb la Colla C.O.C.A.?

En la Dragonina antiga vaig entendre que el pes bàsicament l'havia anat guanyant amb el procés de la seva construcció: primer, una estructura de ferro i tela metàl·lica recoberta de paper, per posar-hi més endavant fibra de vidre i els reforços que s'hi afegien per les ales i la cua. Tenia un bon perfil, estava prou equilibrada i la manera que amagaven les potes de davant al transportar-la era força enginyosa.

Com que preparava la nova, però la vella la necessitaven per les actuacions i no la podia tenir al taller, vam acordar que treballaria amb fotografies i dibuixos,

prendria mides i si necessitava aclarir algun dubte m'aproparia a Constantí. La reproducció seria fidel en la forma, però no amb els detalls: hauria d'afegir escames i podia modificar les ales un xic. Més endavant va venir l'escut de Constantí.

Amb els gegants la situació era una mica més complexa: després de donar-li molts toms, vaig considerar que el problema principal que tenien era l'estructura del volum del cos, que pujava des de baix en forma de tub. Això, ajuntat a l'envergadura dels gegants i al tenir poc coll, tant els caps com l'encaix dels vestits entenia que perdien atractiu.

La meua proposta va ser la de guanyar coll, remodelar tota la part interior amb cossos amb forma, exagerant el pectoral del Peret i la cintura de la Tecleta, mantenint les alçades originals. Vaja, respectar els caps i les mans originals i retocar lo que no es veu.

Pensar-ho és més fàcil que fer-ho, perquè fins que no vaig veure que cap, tors i braços es conjuntaven, la construcció es va allargar més del previst. A més, com que les cares havien tingut una intervenció anterior on es van modificar les celles i les boques, vaig intentar recuperar-les en lo possible, estudiant les fotos dels gegants de la primera etapa. També vaig trobar les mans molt deteriorades i vaig veure'm obligat a fer un motlle per reproduir-les.

Un altre repte van ser els vestits. En principi, en l'encàrrec la confecció no hi entrava. Segurament el conjunt dels imprevistos hi va influir, però quan estava preparat per a coordinar això dels vestits, la regidoria de cultura em va comunicar que no trobaven ningú que pogués tenir-los acabats per la festa i si podíem encarregar-nos-en nosaltres. La cosa anava justa, però vam buscar ajuda i a empentes i redolons es van poder estrenar.

Amb la Colla C.O.C.A. per a mi, la relació ha estat bona, sempre m'han atès correctament, explicant com

ho volien, donant-me informació, suggeriments i venint al meu taller a seguir els passos de la feina.

Quan vaig conèixer al Miguel, el constructor dels gegants i la Dragonina, vaig pensar que seria una feina difícil; és home d'idees clares, de seguit vaig assabentar-me que d'una intervenció anterior en els gegants no n'estava massa content, principalment perquè no se l'havia tingut en compte, ningú li va preguntar res. En aquestes, jo interiorment pensava que segons anés, les coses podrien torçar-se.

Res d'això, gràcies al tracte amb el Miguel i la Isabel he anat comprenent l'important que han estat tant la Dragonina com els gegants en la seva vida i tot el conjunt d'activitats que han creat amb la Colla per a Constantí i portant el nom del poble en les seves sortides.

— **Com valores el resultat? Estàs content de com han quedat?**

Formalment, de com han quedat les peces, estic satisfet. El repte més important per a mi era que després

de la remodelació, Miguel continués considerant els gegants i la Dragonina com seus, que he respectat la seva feina i mantingut l'essència de les figures. Les seves peces són una mostra d'art popular, art fet pel poble i per al poble.

En relació amb els gegants no tan satisfet. Potser per les presses, unes potes d'un cavallet han donat problemes, penso que està solucionat, però si en tornen a donar, els substituiré.

— **Quina vitalitat té avui dia la imatgeria festiva a Catalunya?**

Penso que bona: amb un cens de prop de 4.000 gegants i més de 1.000 peces de bestiar festiu, què es pot dir?

Mentre les colles continuïn amb voluntat de moure gegants, capgrossos i bèsties, hi ha festa per a rato.

A dalt, la Dragonina, abans de la seva restauració (a l'esquerra) i després (a la dreta).

A baix, els gegants Peret i Teclera, abans i després de la restauració.

Un que fa cartró

Joan Miró Oró

Vaig néixer a Torres de Segre al 1958. Quan estudiava a l'escola Massana de Barcelona uns amics em van ensenyar la tècnica del cartró pedra, del que tinc una formació autodidacta, a partir d'uns coneixements bàsics. Al 1980 començo a fer màscares i figures decoratives per a botigues, alhora que exposicions de caràcter personal. Al 1984 una exposició a l'escola Municipal de Belles Arts de Lleida anomenada «Cal Cel» em va donar a conèixer per a treballar amb l'Aula Municipal de Teatre com a constructor de decorats i em va obrir les portes posteriorment per a treballar en el manteniment dels gegants i, més tard, en el disseny i construcció de la cavalcada de Reis, feines que encara mantinc.

A la Serra d'Almos instal·lem un taller artesà de construcció i restauració d'elements festius de tradició popular, feina que compaginem amb la creació de carrosses per cavalcades o rues, elements teatrals i d'animació, encàrrecs especials d'objectes decoratius, reproduccions en petit format d'elements arquitectònics o festius com regals institucionals, entre d'altres. El nostre taller realitza normalment tot el procés d'elaboració de les peces, des del disseny a l'acabat final, treballant el cartró pedra de forma tradicional o el polièster.

El fet d'instal·lar-me a la Serra d'Almos (entre la Ribera d'Ebre i el Priorat) coincideix amb un increment de l'activitat de les colles de diables i gegants de la comarca i de les veïnes, i m'encarreguen les primeres peces grans. Poc a poc es va consolidant el meu treball de constructor, ja sigui d'objectes de tradició popular, decorats de teatre, ambientacions, encàrrecs especials, restauracions, reproduccions en petit format, etc., conjuntament amb incursions esporàdiques en obres d'un estil més creatiu.

Fins al moment porto construïts 40 gegants i gegantons, per pobles, colles i particulars; per exemple: Por-

reia, Torroja, Bràfim, Horta de Sant Joan, Ulldecona, Hospitalet de l'Infant, Duesaigües, Montbrió, Capçanes, Falset, Escoles Teresianes de Tortosa, AA.VV. Sant Pere i Sant Pau de Tarragona, Vallmoll, l'Aldea... Més de 40 cap-grossos dels que m'agradaria destacar els quatre per a la jornada de cultura popular aragonesa de l'Expoagua de Saragossa (penyista, agutzil, alcalde i maja), perquè cadascun tenia una part mòbil (llengua, ulls o boca) i cabells «naturals». He fet figures de bestiar o per a correfocs, com el «jabalí» per a la Asociación Cultural Portillo Amistad de la Portellada (Teruel) o el drac pel Ball de Sant Miquel i diables de la Riera (Riera de Gaià). He col·laborat amb grups de teatre i animació en la construcció de decorats, elements teatrals i titelles a l'Aula Municipal de Teatre de Lleida, Desastrosus Cirkus (Barcelona), Titiriteros de Binéfar; a destacar la construcció de quatre vehicles elèctrics per a l'espectacle «Run, Run, trasto karts» pel grup Xip-Xap de Lleida.

Dintre de les restauracions: la reproducció en fibra de vidre del Marraco de Lleida o el «Fardatxo» de Rasquera, els quals amb el pas del temps havien anat guanyant pes per culpa de successives reparacions... caps-grossos recuperats d'oblidats magatzems, joguines de cartró, gegants caiguts per culpa del vent, de petits cops a grans actuacions, com les últimes restauracions completes dels gegants «Faraons» i «Xinos» de Lleida. Dintre dels encàrrecs especials, hi ha figures per decoració de bars, rètols per botigues, la mascota «Lets» pel càmping Estel de Torredembarra, la figura d'un viking a mida natural, per a un bar... També en fa vint que participo en el disseny, assessorament i la construcció de les carrosses de la cavalcada de Reis de Lleida.

Si voleu més informació sobre el meu taller, visiteu el web unquefacartro.com.

La màgia mecànica de l'aigua

La Ruta de l'Aigua de Constantí és un itinerari que convida a conèixer l'entorn del municipi a través d'elements clau per entendre la producció molinera i agrícola i cultura aquàtica al llarg del temps.

Iñaki Delaurens (*)

La Ruta de l'Aigua de Constantí és un aplec d'activitats de difusió del paisatge cultural i natural, a través dels paratges més interessants que tenen com a nexa comú l'aigua. Es tracta de fer un tomb per l'aprofitament d'aquest recurs natural des de l'antiguitat fins a l'època con-

temporània. Al seu pas es pot reviure encara el seu pes en punts com els banys romans i les escenes aquàtiques del mosaic paleocristià de la villa de Centelles, l'aqüeducte del Pont de les Caixes i els molins medievals, que funcionaven amb aigua d'una séquia.

(*) Article publicat prèviament al *Diari de Tarragona*, 14-2-2017.

Aquest viatge a través del temps comença a l'antiga Roma. La vil·la romana de Centelles n'és un dels seus principals exponents, testimoni del culte entorn de l'aigua amb les canalitzacions i restes de banys.

Al llarg de la travessa per l'entorn de Constantí amb el Francolí sempre present, els elements aquàtics se succeeixen amb freqüència. La Séquia dels Molins, coneguda com la Síquia, conduïa l'aigua a través de tres quilòmetres per moure fins a cinc molins.

Un altre punt clau en el camí de la Siquia és el Pont de les Caixes, un aqüeducte romà remodelat a l'època medieval.

El molí millor conservat de l'itinerari és el Molí de Constantí, de finals del segle XIV i que va funcionar fins a finals del s. XIX.

El Molí Paperer, conegut com d'Scala Dei o també Rodolat, es relaciona amb la producció de paper al llarg de l'edat mitjana i moderna fins a arribar al segle xx, quan s'abandona.

Seguint el trajecte, el Molí de Reus, que també porta els noms de Centcelles, de Sant Bartomeu i de Maduell, data de mitjan s. xv, i podia ser propietat d'un diputat de la Generalitat, Bernat de Saportella, que fugia durant la Guerra Civil Catalana (1462-1472).

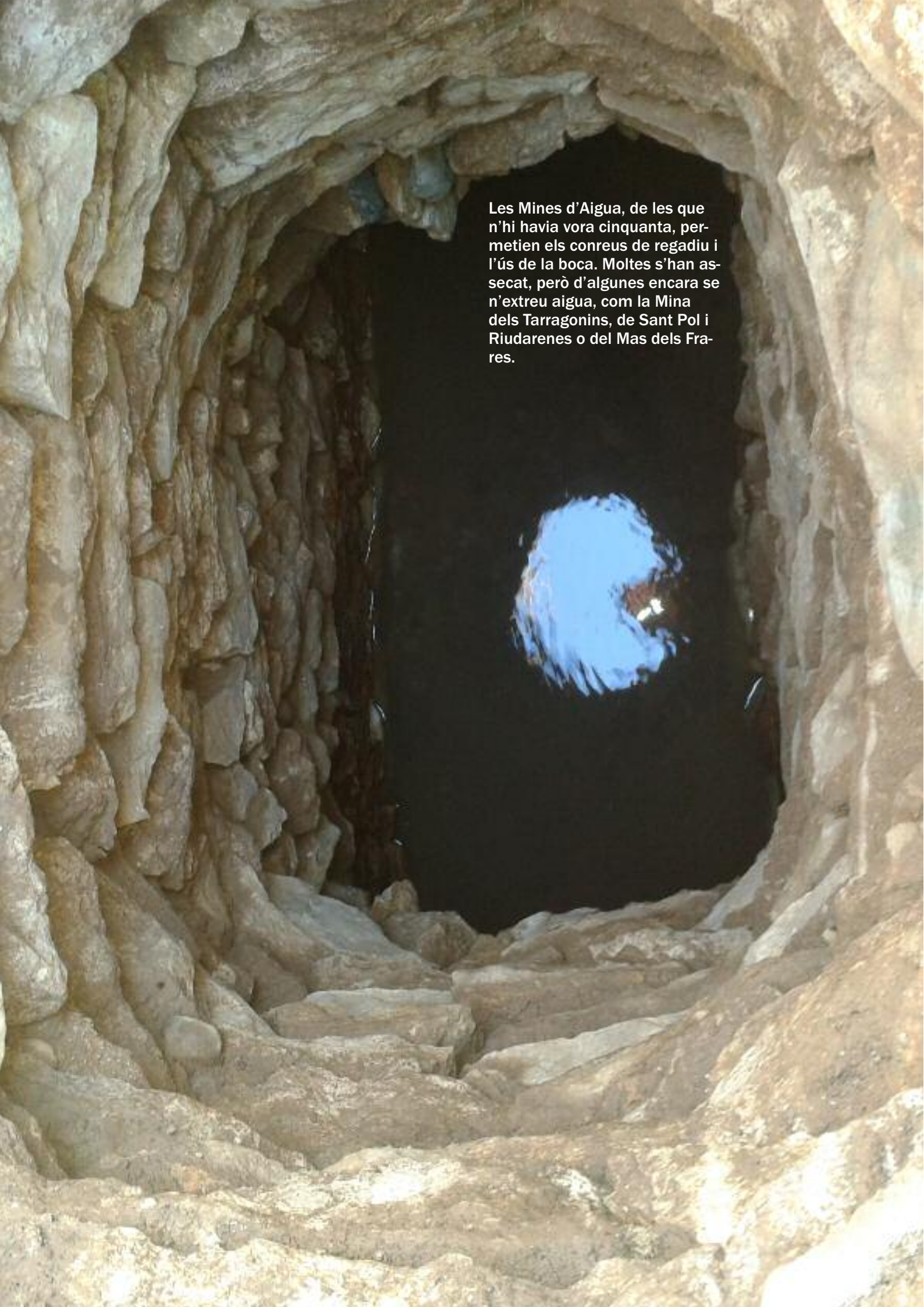

El Molinet del Mas de Mascaró, construït com una fortificació per a funcions de vigilància, havia funcionat per fer oli i també com a mas d'eines.

A photograph of a stone-lined well shaft. The walls are constructed from large, irregular, light-colored stones. At the bottom of the shaft, there is a circular opening that reflects the bright blue sky and some clouds. The lighting is natural, coming from above, creating shadows on the stone walls.

Les Mines d'Aigua, de les que n'hi havia vora cinquanta, permetien els conreus de regadiu i l'ús de la boca. Moltes s'han assecat, però d'algunes encara se n'extreu aigua, com la Mina dels Tarragonins, de Sant Pol i Riudarenes o del Mas dels Freres.

La Ruta de l'Aigua, impulsada entre l'Ajuntament de Constantí i l'Institut Vidal i Barraquer de Tarragona, i de la qual se n'han fet exposicions, xerrades i guiatge digital amaga altres vestigis, testimonis de la producció molinera al territori com el Molí de Vent, el Molí de l'Horta i el Mas de la Ferrerota, entre altres punts d'interès.

Molt abandonada durant anys, l'ermita de Sant Ramon s'ha restaurat els darrers anys gràcies a la feina meritòria del voluntariat i en l'actualitat fa força goig. Un centenar de persones van fer-hi una visita guiada el 17 d'abril de 2016.

Un poble, una ermita

A propòsit de la restauració de l'ermita de Sant Ramon, voleu saber qui va ser aquest sant i qui va promoure la seva veneració a Constantí?

Joaquim Claver Caselles

ARA FA 400 ANYS

L'origen de la nostra ermita se situa entre l'any de la canonització de sant Ramon de Penyafort (1601), que n'és el titular, i l'any de la mort del frare dominic fra Pere Bosch (1608), natural de Constantí i promotor de l'ermita.¹ Aquesta canonització del qui fou tercer superior general de l'orde de sant Domènec de Guzman (*orde de predicadors o dominics o dominicans*) degué estimular el frare dominic constantinenc a dedicar-li una capella al seu poble natal.

El mas proper a l'ermita, fins aleshores conegut amb el nom de «Mas dels Tarongers», ben aviat començà a dir-se'n «Mas de sant Ramon». *El 1610 hi havia una església dedicada a sant Ramon. El caseriu actual també té una església petita (capella) que en el frontó de la porta té la data de 1790. Presenta frontó amb lluneta. Damunt la portada hi ha una fornícula que devia portar la imatge del sant i a sobre hi ha una rosassa.*² *Sabem que l'any 1640 al Mas dels Tarongers [Mas de sant Ramon] hi havia una església dedicada a sant Ramon* (DESP, f, 7r [*Desporis 1. Anotacions entre els anys 1569 i 1640. Arxiu Històric Arxidiocesà*]).³

La Parròquia de Masllorenc, a l'extrem oest del Penedès, comarca a la qual pertany el castell de Penyafort (dins l'actual municipi de Santa Margarida i els Monjos), erigida en data propera a la canonització de sant Ramon, té aquest sant com a titular. També és titular de l'església romànica del Pla de Santa Maria, des que la titular d'aquesta antiga església –Assumpció– es traslladà a l'actual església parroquial, al centre de la població. A partir d'aquell moment sant Ramon de Penyafort, titular d'una petita ermita en el terme del Pla (encara avui conservada), esdevingué titular de l'esmentada església romànica. I, encara, el sant penedesenc té dedicada una petita ermita erigida damunt l'ermita de la Mare de Déu de la Roca de Mont-roig.

---

¹ Ramon Bergadà, *Fulla parroquial*, núm. 18, any 1917.

² Inventari del Patrimoni Cultural Immoble. Patrimoni Arqueològic, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, núm. de registre 12226, 1/12, 1984.

³ RAMON AMIGO ANGLÈS, *Els topònims del terme municipal i del poble de Constantí*, pàg. 87, nota 714, Tarragona 1968.

SONA I PARLA

L'ermita té una campana, que duu la següent inscripció: IHS * MARIA * SAN RAMON * ANO * 1659. Completa la inscripció el signe de la creu feta amb punts estrellats.

Desconeixem si la col·locació d'aquesta campana estigué acompanyada d'alguna altra millora o actuació, o bé si estigué vinculada a alguna data significativa.

L'ERMITA ACTUAL: ARQUITECTURA I EQUIPAMENT

«1790» és la data que figura esculpida en una lluneta damunt la llinda de la portalada de l'ermita actual. És la referència que ens ha pervingut de l'actual construcció. Per un escrit d'un segle posterior (1890), deduïm que l'actual edificació respon a la voluntat dels propietaris dels masos dels encontorns, que amb aquesta capella volgueren facilitar la participació a la missa del diumenge a totes aquelles famílies que en època de les collites dels productes del camp vivien o treballaven en aquest disseminat.

Està situada enfront del caseriu conegut amb el nom Masos de Sant Ramon, format per tres masos, actualment força deteriorats: Sant Ramon de Dalt, Sant Ramon del Mig, Sant Ramon de Baix. Pertany a la demarcació parroquial de sant Feliu, màrtir, terme municipal de Constantí. La façana principal afronta amb el camí vell de Constantí a la Selva del Camp, que és el camí de sant Jaume (actual GR 65- 5). Es tracta d'un camí d'origen romà, com a mínim.

El titular de l'ermita és sant Ramon de Penyafort; la imatge d'aquest sant presidia la fornícula rere l'altar, segons l'inventari de 1918;⁴ també ho confirmen diferents documents oficials. Actualment la presideix la figura del sant estampada sobre lona.

L'ermita és d'estil barroc. L'any 1982 va ser catalogada com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL). La construcció consta d'una nau única, sense creuer. Els murs laterals estan reforçats amb contraforts. El presbiteri és en un pla superior a la planta de la nau. La cornisa segueix el perímetre dels quatre murs, donant-los bellesa. Els murs laterals duen marcats, cada un, tres arcs de mig punt amb els pilars respectius, i els corresponents capitells. Decoren el presbiteri dues petxines als dos angles, situades a l'alçada de la cornisa. Al costat interior de la porta d'entrada hi ha una escala que mena al cor, des d'on es pot accedir a les voltes a través d'una trapa.

S'hi conserven 8 bancs, 4 per banda, precedida, cada filera, d'un genuflectori; aquests bancs duen gravades al respall les inicials del nom i primer cognom del respectiu propietari (J.G., F.C., R.G.). A les parets hi ha penjats els 14 quadres del viacrucis. Hi ha un sagrari de fusta daurada.

CULTE A L'ERMITA

En un inventari parroquial de 1828, entre les obligacions del rector i la comunitat de beneficiats de la Parròquia de Constantí figura la de *celebrar misas en S. Ramon, distante de la població una hora*.⁵ Als llibres de registre sacramental de la Parròquia de Constantí trobem anotades celebracions del Baptisme, la Confirmació, Comunionis i Matrimonis a l'ermita.

⁴ Arxiu Parroquial. *Recull documental sobre l'Ermita de sant Ramon*. Signatura topogràfica, núm. 69.

⁵ A.P., sig. 20.

“La canonització de sant Ramon de Penyafort el 1601 degué estimular el frare dominic constantinenc Pere Bosch a dedicar-li una capella al seu poble natal”

ELS PROPIETARIS DELS MASOS REHABILITEN L'ERMITA

Al cap de 100 anys de la construcció d'aleshores (1790-1890), l'ermita havia quedat molt deteriorada i inservible, de manera que calgué fer-ne una rehabilitació total. Aquesta obra hagué d'afrontar greus dificultats administratives, atès que se n'havia decretat el seu enderroc. En Josep M. Borràs i Sardà, en representació dels propietaris de les terres i masos propers a l'ermita, l'agost de 1890, informa l'Arquebisbe Tomàs Costa i Fornaguera de la rehabilitació integral que hi han dut a terme entre tots ells, com a descendents dels qui feia 100 anys havien promogut la construcció de l'ermita. Ara demanen a l'Arquebisbe que autoritzi la benedicció d'aquesta ermita renovada perquè se'n pugui recuperar l'ús litúrgic. Se la reconeix com a «Yglesia de Sn Ramon de Peñafort». El Prelat indica: *Que salvamos todos los derechos de nuestra jurisdicción ordinaria y la del cura-párroco de Constantí sobre dicha Yglesia,...* tot expressant que *ni concedamos ninguno [derecho] en favor de las personas que con sus limosnas han contribuido a la restauración de la capilla.*⁶

La benedicció tingué lloc el dia 31 d'agost de 1890 pel prior de Reus, per encàrrec del mateix Arquebisbe.

ELS DARRERS 100 ANYS

Durant el rectorat de mossèn Ramon Bergadà, el dia 9 d'agost de 1917 tingué lloc a l'ermita una romeria amb la participació d'unes 900 persones, segons crònica de l'època.

Tot i els serveis culturals que s'hi prodigaren des de la Parròquia del Morell, la Parròquia de Constantí n'ha tingut sempre la jurisdicció canònica, atès que l'ermita pertany al terme municipal de Constantí, al qual s'ajusta la demarcació de la Parròquia.

Tot i que des de 1945 ha estat la imatge de sant Ramon Nonat la que ha ocupat la fornícula del sant ti-

tular, sabem que fou per un malentès entre el rector del Morell que en féu la comanda i el qui la traslladà a l'escultor de Barcelona.

L'any 1947 se celebrà a l'ermita la quaresma amb predicació inclosa a càrrec de Mn. Joan Gebellí Fuster, vicari del Morell. Un dels fruits en fou el Santcrist que encara avui s'hi venera, ofrenat per un grup de joves, participants en aquella quaresma.

Durant els anys cinquanta del segle passat se celebrà amb gran solemnitat la festa de sant Ramon, però el dia 31 d'agost.

Des de 1957 l'ermita figura inscrita al registre de la propietat a nom d'Arquebisbat de Tarragona.

Amb llicència del mateix Arquebisbat, l'any 2012 l'ermita fou inscrita al cadastre i al registre de la propietat a nom de la Parròquia de Sant Feliu, màrtir, de Constantí. L'any 2013 la Parròquia rebé les claus de l'ermita, signe de possessió i ús.

Des de 2013 la Parròquia de Constantí ha celebrat cada any la festa del sant titular, sant Ramon de Penyafort, el seu dia propi, el 7 de gener.

Des d'aleshores, al ritme de les possibilitats, la Parròquia ha anat fent diferents actuacions de rehabilitació i millora a l'ermita, comptant amb la col·laboració de voluntaris. També s'han iniciat algunes activitats: romeria, ruta raimundiana, publicació d'un llibre sobre l'ermita i campanya d'apadrinament de les rajoles per ajudar a finançar el nou paviment. L'ermita compta amb un patronat que és l'instrument dinamitzador.

La Parròquia de Constantí no ha fet altra cosa, aquests darrers anys, que tenir cura d'un patrimoni que li pertanyia i, en conseqüència, té el deure de conservar-lo i emprar-lo.

Febrer de 2016

⁶ Arxiu Parroquial. *Recull...*, sig. 69.

Recuperant la plaça de les Escoles Velles

La plaça de les Escoles Velles és un punt neuràlgic a Constantí, zona de celebracions populars i activitats culturals. Cent anys després de la primera intervenció, t'expliquem la seva recent transformació.

Christían Twose Gómez
Arquitecte Municipal / Ajuntament de Constantí

La plaça de les Escoles Velles de Constantí ha estat i és una plaça en constant evolució per la seva situació estratègica dins del municipi, tant geogràficament —entre dues de les principals artèries del municipi, el carrer Major i l'avinguda Onze de Setembre—, com socialment, aglutinant els ciutadans de tots els indrets del municipi i de totes les edats.

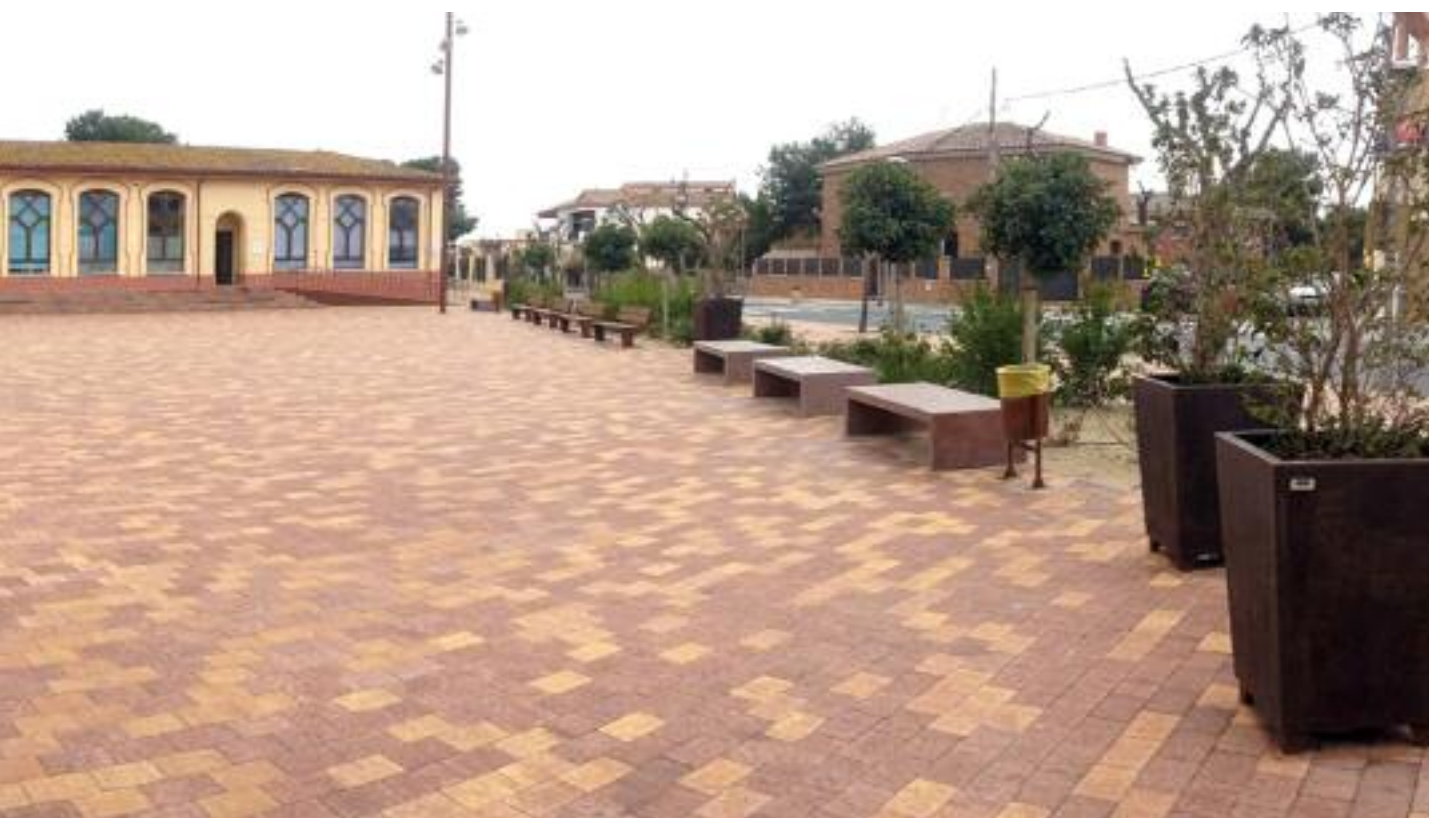
L'EDIFICI DE LES ESCOLES VELLES I LA PLAÇA

Actualment l'edifici alberga la Llar d'Infants i el Centre de Dia, una combinació magnífica que emfatitza la diversitat social d'ús de l'edifici i de la plaça.

L'edifici és l'epicentre entre dos espais lliures, morfològicament oposats: la mateixa plaça de les Escoles Velles, una "plaça dura", tradicionalment gairebé pavimentada íntegrament i oberta; i el parc, que afronta amb el carrer Vidal i Barraquer, una "plaça tova", sense

pavimentar i tancada.

Pere Caselles i Tarrats va ser l'autor del projecte de l'edifici de les Escoles Públiques de Constantí, que s'inauguraven el 20 de gener de 1920. Els veïns van finançar l'obra, com recull Pep Plana Espanyol en el seu article «Les escoles públiques, Constantí 1918-1920» (*Estudis de Constantí*, 26. Ajuntament de Constantí i Centre d'Estudis de Constantí, 2010).

PERE CASELLES I TERRATS

(Reus, 1 de novembre de 1864 - 28 de juliol de 1936)

Va obtenir la titulació d'arquitecte l'any 1889 i l'any següent ja exercia de suplent d'arquitecte municipal a Reus. El 1891 va obtenir la titularitat de la plaça d'arquitecte municipal de Terol i, a continuació, accedí a la de Reus en morir el titular anterior. Com a arquitecte municipal de Reus, va aplicar el modernisme a alguns edificis públics, com en les Escoles Prat de la Riba o en l'Estació Enològica, però també en els de tipus privat. Prèviament, havia col·laborat amb l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner en els pavellons de l'Institut Pere Mata de Reus. Va morir assassinat quan li van disparar uns trets en un barranc molt a prop del seu mas. El seu cos va ser enterrat al cementiri de Reus.

LA SITUACIÓ DE LA PLAÇA PRÈVIA A LA INTERVENCIÓ

Més enllà de les característiques intrínseques del propi espai que definien una plaça tancada en el seu perímetre, poc permeable i amb una accessibilitat complicada, la plaça tenia signes evidents del pas del temps: el paviment estava aixecat per les arrels dels arbres i molt malmès perquè no era l'adequat per al trànsit puntual dels vehicles que, de tant en tant, accedeixen a la plaça. A més, la situació dispersa de l'arbrat, del mobiliari i de la il·luminació feien que fos una plaça poc operativa i amb "obstacles" a l'hora de celebrar actes festius.

INTERVENCIÓ – PROJECTE I OBRA

El projecte d'urbanització de la plaça de les Escoles Velles va ser redactat el 2014 per Christian Twose Gómez, arquitecte municipal de l'Ajuntament de Constantí. Destaca pel fet que inverteix el pendent de tots els 1.500m² del paviment que fins aleshores evacuaven l'aigua de pluja pel seu punt més baix, el carrer Francolí, i que, arran del projecte i l'obra, evacuen l'aigua pel carrer Major. Aquesta operació permet anivellar la vorera del carrer Major amb la plaça, millorant l'accessibilitat de l'entorn i ampliant la sensació espaiosa de l'àmbit.

Un altre tret característic del projecte és la incorporació d'elements vegetals per minimitzar la sensació de "plaça dura". D'aquesta manera, s'agrupa la vegetació en uns parterres amb plantacions baixes i mitjanes i amb algun arbre puntual, disposats longitudinalment paral·lels al carrer Major i protegint l'àmbit de la pròpia plaça del trànsit del carrer. La vegetació (quan estigui en una fase de creixement més avançada) mantindrà la sensació de plaça recollida, igual que tenia la plaça prèvia a la intervenció on el mur la tancava en el seu perímetre. Tot el projecte manté el caràcter neuràlgic de la plaça i manté un espai central lliure, idoni per continuar celebrant els principals actes del municipi. Immersos en l'interior de la plaça, es projecta una tribuna-escaenari que unifica les diferents entrades a l'edifici de les Escoles, a l'hora que el posa en rellevància.

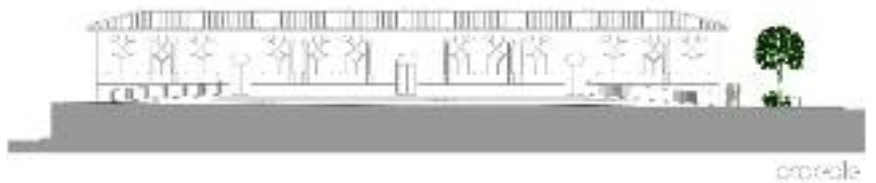

“L’edifici és l’epicentre entre dos espais lliures, morfològicament oposats: la mateixa plaça de les Escoles Velles, una “plaça dura” [...] i el parc, que afronta amb el carrer Vidal i Barraquer, una “plaça tova”, sense pavimentar i tancada”

**X MOSTRA
D'ARQUITECTURA
DE TARRAGONA BIENNAL
ALEJANDRO DE LA SOTA**

El projecte i l'obra de la Plaça de les Escoles Velles ha estat participant en aquest important mostra.

El projecte s'ha significat perquè, més enllà de limitar-se a substituir el paviment deteriorat, inverteix tot el pendent de la plaça original i ara l'aigua de pluja es recull en el punt més baix, el carrer Major. S'amplia la plaça incorporant les voreres, fent-se més accessible i alhora es manté el caràcter social de "plaça recollida" agrupant tota la vegetació en una franja lateral que resguarda de la vialitat del propi carrer. Es posa en relleu l'edifici gairebé centenari de les Escoles Públiques de Constantí, de l'arquitecte Pere Caselles i Tarrats.

Contes somiats

Josep Estivill

Arxiver Municipal / Ajuntament de Constantí

L'any 2018 han vist la llum tres llibres adreçats als infants i que incideixen específicament en el fet local del nostre poble. D'una banda, es publica un nou volum dels contes col·laboratius que coordina la Biblioteca Municipal en col·laboració amb les escoles Centcelles i Mn. Ramon Bergadà; de l'altra, una història de Constantí adreçada als més petits, que coordina l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Constantí i, en darrer lloc, un llibre de l'editorial Piscina Un Petit Oceà sobre les ciutats somiades de la demarcació de Tarragona, amb parada al nostre poble.

No és un fet menor. En un municipi com Constantí, tan dependent de les dinàmiques polítiques, socials i culturals de la ciutat de Tarragona i on els indicadors socioeconòmics no són precisament per llançar coets,

és important explorar els referents locals. És molt necessari oferir un mapa mental del poble als nens i nenes perquè trobin espais còmodes on arrelar: descobrir les històries amagades i els seus racons, les tradicions i costums, els paisatges, la gent...

Nosaltres hem demanat a les persones que han elaborat els llibres que ens expliquin la gènesi de la publicació respectiva, els objectius fixats, el mètode de treball i la valoració del resultat. D'aquesta manera, hem comptat amb la participació de Montse Llauredó, auxiliar a la Biblioteca Municipal de Constantí; l'historiador local Ricard Escarré, l'il·lustrador Àngel Saurer i l'editor Joan Rioné, director de Piscina Un Petit Oceà.

MONTSE LLAURADÓ, BIBLIOTECÀRIA
COORDINADORA DEL LLIBRE «CONTES A MOLTES MANS»

**«El fet de passar de llegir els contes a tenir
l'oportunitat d'escriure'n un els fa sentir importants»**

El conte col·laboratiu s'engloba dins del projecte "La Mirmiga amaga llibres dins el cau", que és un programa de foment de l'hàbit lector i ús de la biblioteca centrat en visites a la biblioteca per part dels alumnes de les escoles Centcelles i Mossèn Ramon Bergadà.

Aquest projecte porta associada una relació directa i continuada entre la biblioteca i les dues escoles. Fruit d'aquesta relació, en una de les reunions de valoració que es duen a terme, va sorgir la idea de desenvolupar aquests contes de manera conjunta entre totes dues escoles i amb la coordinació de la Biblioteca Municipal.

La primera edició d'aquest projecte es va dur a terme durant el curs 2011-2012. Aquell curs el projecte es va concretar en la redacció de contes populars adaptats pels alumnes de totes dues escoles i les mascotes de les biblioteques escolars.

La Teca i el Cuctantí, i la mascota de la Biblioteca Municipal, la Mirmiga, van prendre vida en els texts escrits i il·lustrats pels alumnes de Constantí.

Els objectius que ens vam fixar

- Aproximar les dues escoles del municipi, l'alumnat, la biblioteca i l'Escola de Música en un projecte comú.
- Fomentar el gust per la lectura i l'hàbit lector.

- Estimular el gust per l'escriptura (creació de textos) i el seu descobriment com a font de plaer i enriquiment personal.
- Desenvolupar la imaginació en la creació d'un text.
- Fomentar el treball en grup i la cooperació per aconseguir un objectiu comú.
- Aplicar les tècniques artístiques treballades a l'aula i fomentar la creativitat a través de les il·lustracions dels contes.
- Realitzar exposicions orals en públic i escoltar les dels companys.

Com ho realitzem

En primer lloc, en començar el curs es concreten quins alumnes hi participen i ens reunim biblioteca i escoles per establir les pautes i els tempos a seguir abans de posar-se mans a l'obra.

Actualment els alumnes escolleixen la temàtica dels contes i la tècnica d'il·lustració que duran a terme, a diferència de les primeres edicions en les que la temàtica i les tècniques es pactaven entre biblioteca i professorat.

S'estableix que els protagonistes dels contes seran les mascotes de les biblioteques: La Teca, el Cuctantí i la Mirmiga i les històries es desenvoluparan en els di-

ferents escenaris de Constantí que escolliran de manera lliure els escriptors.

La classe que comença a escriure el conte és la que tria la temàtica i la tècnica, i un cop fet l'intercanvi de contes es continua amb la temàtica i la tècnica que ha seguit el grup que ha iniciat el conte.

Les escoles treballen de manera paral·lela i, en acabar la primera part dels contes, s'organitza una trobada en què diferents representants de cadascuna es desplacen a l'altra per lliurar la tasca feta i cedir la responsabilitat d'enllestir-la.

Quan tenim els primers textos i il·lustracions ja els fem arribar a l'Escola de Música per tal que puguin veure de què van les històries i començar a treballar amb les seves creacions musicals.

Un cop acabats els contes, es publica el llibre i es celebra un acte de presentació. Es tracta d'una trobada entre alumnes de totes dues escoles i els alumnes de l'Escola de Música Municipal Rafael Gibert i Recasens i es fa una presentació pública de les seves creacions, on es llegeixen i interpreten els textos i les cançons. A més a més, la biblioteca mostra en format d'Exposició les il·lustracions originals.

Enguany, com a novetat, el llibre anirà acompanyat del cd de cançons inspirades en el conte que els alumnes de l'Escola de Música han compostat i enregistrat, tot i que ja és el segon any que participen del projecte.

Quan els nens veuen el llibre imprès

El professorat normalment ens comenta que veure el seu nom escrit al llibre és una de les coses que més valoren.

I el primer que acostumen a fer és buscar el conte en que han participat ells i remarcar que aquell dibuix el van fer ells o que aquella idea va ser seva.

La percepció que creiem que tenen és molt bona. Els nens i nenes estan acostumats a llegir contes i el fet de passar de llegir-los a tenir l'oportunitat d'escriure'n un els fa sentir importants. Creiem que això és molt positiu per aconseguir l'objectiu que perseguim, el foment de l'hàbit lector.

Pel que fa al sentiment de pertinença al poble, el fet que els alumnes hagin de pensar en quins llocs volen que es desenvolupin les seves accions els ajuda a valorar els espais de què disposen i conèixer millor el poble. Destacaria el fet que les accions es duguin a terme en diferents escenaris de Constantí, es citin llocs emblemàtics del municipi i es facin referències a personatges coneguts del poble.

D'altra banda, també destacaria l'originalitat de les tècniques utilitzades en les il·lustracions (collage, blanc

i negre, 3D...) i la capacitat de seguir la mateixa tècnica dels alumnes que realitzen la segona part.

Valorem el llibre molt positivament! Poder coordinar un projecte a tantes mans és un gran repte. I veure la satisfacció de cadascuna de les parts quan es té el resultat a les mans és molt gratificant.

Cal destacar que el projecte implica molta gent: a més de la tasca de professorat i alumnes de les escoles i de l'Escola de Música que duen a terme la creació, i la dels mestres que s'encarreguen de les correccions, també hi intervenen altres persones que fa anys que hi posen el seu granet de sorra, com la Mercè Boronat, usuària de la biblioteca que va començar amb la maquetació i ha continuat els darrers anys amb el disseny de la portada, i el Josep Estivill, que ja fa uns anys que duu a terme la maquetació.

El projecte ha tingut reconeixements: el trobem citat en un recull de bones pràctiques de les biblioteques municipals a la web del Departament de Cultura de la Generalitat: biblio.altanet.org/bones_practiques.html. I també ha estat seleccionat com a experiència destacada dins la categoria Biblioteca escolar i lectura dins el programa biblioteca escolar "Puntedu", i en trobem la fitxa detallada al web del Departament d'Ensenyament de la Generalitat: xtec.gencat.cat/web/.content/projectes/biblioteca/experiencies/tar/contesmans_constanti.pdf

RICARD ESCARRÉ, HISTORIADOR
AUTOR DELS TEXTOS DEL LLIBRE «CONSTANTÍ»

**«La cerca dels pares
mitjançant salts en el temps»**

La idea

Fou una iniciativa de la regidora de Cultura, Dolors Fortuny, qui va decidir confiar en mi per tirar endavant el projecte.

La idea inicial era la d'un viatger del temps que recorria la història del nostre poble, però no tenia clar si seria prou cridaner per a un infant. Volia que la història tingués algun "ganxo" per a què els nens i nenes mantinguessin l'interès per arribar al final de l'aventura. Llavors vaig preguntar a la meva filla Magda, d'onze anys, què és el que fa patir més a un nen. I la seva resposta va ser el que va articular el conte: la cerca dels pares mitjançant salts en el temps ha estat el nus per intentar que els lectors seguissin el relat fins al final. A partir d'aquí vaig triar els moments històrics i en quin ordre apareixerien en la història, doncs volia evitar que fos previsible quin seria el següent salt en el temps si ho feia cronològic, creant així més incertesa i sorpresa.

Un cop establerta aquesta mínima estructura argumental vaig començar a recollir i repassar documents i apunts sobre la història de Constantí, comptant amb

la valuosa i inestimable ajuda d'experts com Rafael Mora, que va corroborar la meua reconstrucció prehistòrica dels voltants de la vila. També vaig incloure la recent i nova teoria de Josep Anton Remolà sobre el destinatari de Centelles o molts dels fets realment èpics que van tenir lloc durant la Guerra dels Segadors, relatats per Manuel Güell. També vaig incloure alguns dels fets recollits per la Montserrat Duch en els inicis del segle xx o la importància de la vila durant l'edat mitjana, tal com va descriure Francesc Cortiella.

Així mateix, tenia clar que volia vincular cada episodi històric amb un indret rellevant del poble, existeixi o no encara en l'actualitat. D'aquesta manera apareixen la vil·la romana de Centelles, el castell, recinte emmurallat i església, avui desapareguts, l'actual església parroquial o el delta prehistòric del Francoí.

Els nens coneixen Centelles i alguns aspectes generals sobre el seu desenvolupament històric, però crec que els sorprendrà descobrir el paisatge que envoltava la vila en temps prehistòrics o l'espectacular que devia resultar el castell i les muralles medievals, entre molts altres aspectes.

La història de Constantí té grans pics i davallades. Hi ha moments molt èpics i transcendents mentre que en altres períodes no hi ha fets rellevants, ja sigui perquè no en tenim constància documental o arqueològica o perquè realment no va succeir res d'important. Tenia clar que calia subratllar dos punts importants on el poble va tenir especial interès històric: l'època romana i la medieval. Però també en època moderna o contemporània van produir-se fets interessants. Llavors la feina fou triar quins episodis entrarien dins el conte i quins es descartarien. Al final vaig decidir-me en oferir un ventall més ampli que inclogués des de la prehistòria fins al segle passat, però també tenia clar que no volia que fos cronològic.

El repte

Comptava ja amb vora una dècada d'experiència a la ràdio, com a guia turístic o escriptor d'assaig històric, però no m'havia plantejat mai escriure un conte infantil. El que, a priori, semblava un projecte senzill, va acabar sent un repte molt més difícil del que em podia imaginar. Vaig haver de reescriure varies vegades el text inicial per aconseguir un llenguatge fàcilment comprensible per als nens, minimitzant els termes tècnics o cercant sinònims més propers o familiars. La llargada del conte no es correspon pas amb la feinada que va suposar polir l'esborrany inicial fins arribar al text definitiu.

Sobre la relació amb l'Àngel, l'il·lustrador del llibre, tot i no haver-nos conegut personalment, vaig enviar-li un document amb fotografies, dibuixos i idees sobre

com enfocar la il·lustració dels texts i ja en els primers esborranys va captar el que pretenia descriure. Només amb petites indicacions posteriors vàrem acabar polint els dibuixos definitius.

El resultat

El conte és en essència una invitació a voler conèixer més detalls sobre la història de Constantí. Està també enfocat als pares, per tal que descobreixin quelcom nou i interessant mentre el llegeixen als seus nens, els quals voldran saber el desenllaç de l'aventura però, mentrestant, aprendran fets i particularitats sobre el passat i el patrimoni que ens envolta. Subtilment es presenta una nova interpretació de Centelles o del paisatge en època romana, una reconstrucció d'un esdeveniment medieval d'especial rellevància com fou el trasllat del braç de santa Tecla, o es convida a valorar aspectes artístics de la malauradament malmesa església parroquial. Tot plegat és un intent de descobrir el que tenim més a prop i que, precisament per aquest fet, sovint es menysprea o s'oblida.

ÀNGEL SAURET, IL·LUSTRADOR
AUTOR DE LES IMATGES DEL LLIBRE «CONSTANTÍ»

**«Els nens estan més acostumats
visualment que la gent adulta»**

La meva experiència en il·lustració és bàsicament autodidacta. Quan jo era jove no hi havia pas escoles d'il·lustració com ara. Vaig estudiar Belles Arts, Fotografia a l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya i, més tard, vaig aprendre a l'estudi de la il·lustradora Carme Solé Vendrell. La resta, ha estat un anar aprenent amb la feina, dia a dia. Equivocant-me i descobrint nous camins.

Evidentment la Carme Solé Vendrell va ser un referent que va marcar la meua manera d'il·lustrar. El seu color, la seva composició d'imatges. I després, segurament, també m'han influït il·lustradors que he anat coneixent en el trajecte. Molt especialment la feina de Beatrice Alemagna, de qui agafo la passió pel collage, pel traç i pel dinamisme en la imatge.

Ja havia fet diferents llibres per l'Editorial Mediterrània i fa uns mesos em van trucar per oferir-me la possibilitat d'il·lustrar un llibre infantil sobre la història de Constantí. Era un il·lustrador proper a Constantí. Em va fer il·lusió. Sempre m'ha agradat conèixer allò que dibuixo. Vaig començar demanant tota la documentació necessària sobre Constantí. La història passa en diferents èpoques i això era encara més necessari que mai. Després, una sèrie d'esbossos definirien la narrativa de la història. Posteriorment, algunes correccions amb l'editorial i llavors ja em vaig posar a dibuixar amb grafit donant caràcter als personatges, espais, animals, objectes. El color l'introdueixo amb la tècnica

de collage digital, a partir de textures pintades manualment.

El més important és la documentació. Cal buscar totes les informacions, imatges antigues i escrits que faci falta per poder crear una imatge coherent i que respecti la realitat del passat. Un cop tens les dades principals, cal crear uns esbossos que posteriorment ensenyo a persones expertes en la matèria perquè em diguin si són correctes. Només llavors començo la imatge final.

Bé, referint-me al cas de Constantí, va ser molt important, com he dit, el paper d'experts en la matèria, com en Josep Estivill, arxiver a l'Ajuntament de Constantí, que ha donat suport a algunes tasques tècniques, o com l'historiador i il·lustrador Joan Carles Blanch.

Crec que bàsicament la il·lustració històrica compleix la funció de descriure'ns amb tota mena de detalls com eren les coses fa anys. Hi ha coses que no s'han pogut documentar amb fotografies i la il·lustració històrica fa possible que surtin a la llum. En relació a la il·lustració infantil, ens creiem que el llenguatge l'hem d'adaptar als nens perquè l'entenguin millor, però actualment els nens estan més acostumats visualment que la gent adulta. És cert, però, que has de fer il·lustracions més dinàmiques, més impactants, no tan correctes... per despertar el seu interès. És un públic molt exigent.

JOAN RIONÉ,
EDITOR DEL LLIBRE «MAPA DE CIUTATS SOMIADES»

**«Les ciutats, com els contes,
són experiències. Es tracta d'anar-hi,
conèixer-les i sortir-ne amb una nova percepció»**

Mapa de ciutats somiades vol esdevenir primer una experiència on els petits prenguin la paraula. Segon, una eina en forma de llibre que permeti entendre la relació, percepció i necessitats dels infants vers la seva població. Per aquest motiu, inicialment, hem anat a preguntar a les escoles i després ens hem posat a treballar.

Aquest llibre combina text literari i il·lustració; és una reflexió de com els infants veuen la seva població i quin camí cal seguir per tal d'apropar-nos a una "ciutat somiada". Així doncs, convidem el lector a conèixer la muda dels seus municipis en llocs ideals als ulls dels petits, alhora que proposem un debat sobre la ciutat moderna.

Fer un llibre és una excusa per parlar d'allò que necessites. I ara us explicaré com va sorgir la necessitat de fer aquest llibre. A mi m'agrada molt caminar, moure'm d'aquí cap allà fent una passa darrera una altra i un dels llocs per on més xalo és per les poblacions que m'estimo. Sovint passa, com és normal, que veig coses que m'agraden i coses que no m'agraden... I aquí està l'excusa! Volia parlar-ne. Però no ho volia fer amb ulls d'adult sinó amb mirada d'infant, perquè entenc que

ells són els habitants més importants d'aquests municipis. Com diu el pedagog italià Francesco Tonucci: «Es tracta d'aconseguir que posem els ulls a l'alçada dels nens, per no perdre de vista ningú. (...) Cal imaginar-se que, quan la ciutat estigui més adaptada als infants, estarà també més adaptada a tothom.»

D'aquest llibre només en sóc l'editor. Qui l'ha fet, són dues bones amigues; la Joana Pijama, que hi posa les paraules, i l'Anduluplandu, que hi posa els dibuixos. De com van sorgir els dibuixos us en parla, a la pàgina que gira, la il·lustradora. Sobre aquests només diré que, a mesura que els anava rebent, tenia la sensació de descobrir un regal, com si fos el dia del meu aniversari. I ha estat una sort perquè en pocs mesos n'he rebut molts, de regals. Setze en total, un dibuix/regal per a cada text.

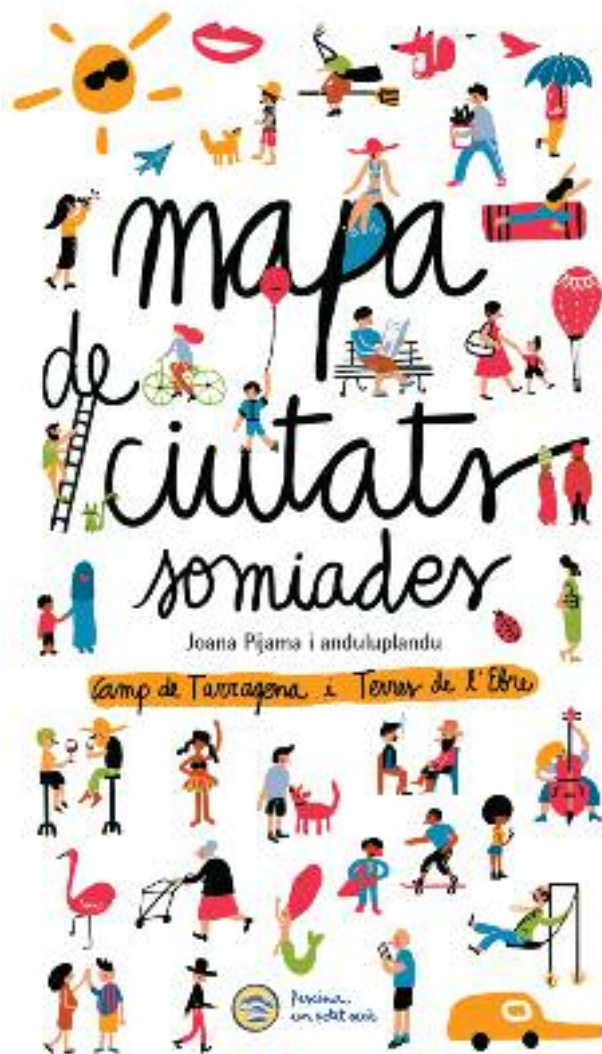
Com sabeu, les paraules les posa la Joana Pijama. A la Joana li passa el contrari que a mi; no li agrada gaire baixar al carrer, només per anar a fer una orxata. Així, doncs, em va tocar a mi anar a preguntar als infants de cada lloc i després explicar-ho a la Joana per tal que en fes una història. Va ser una sort, una sort molt gran, visitar tantes escoles. És curiós, però per arribar als

col·legis no vaig utilitzar mai un mapa, els trobava en arribar al municipi i veure grups de canalla i colors fent-ne el camí. Llavors coneixia els mestres, anava a les aules, explicava el projecte i preguntava als nens. Com bé diu la Joana Pijama, tots aquests contes són manlevats, l'origen està en aquelles converses.

D'anècdotes en vaig viure moltes; de totes, us n'explicaré una. Em va passar en una escola situada en un barri denominat com a "desfavorit". Vaig arribar a l'hora de l'esbarjo i, com tots els patis del món, era una mescla de crits, riures, pilotes i corredisses. Però entre el garbuix vaig sentir una melodia que em va sorprendre i vaig trobar un grup de canalla tocant les palmes amb alegria. Cantar en el temps lliure em va semblar una riquesa immensa que, malauradament, s'està esfumant.

He d'advertir que la llista de poblacions és atzarosa i subjectiva, lamento que en faltin moltes, ho intentarem més endavant. Però he observat que els problemes dels municipis coincideixen i les paraules d'un lloc es poden utilitzar en molts d'altres. Us demano que no atengueu tan sols a la descripció poètica, doncs; en realitat, molts relats parlen des de les seves mancances. Allò que s'obvia també és narratiu. Per exemple, que en una ciutat no hi apareguin cotxes respon a aportacions com aquesta: «Les voreres són estretes i quan dues persones es creuen és perillós perquè cal posar els peus a la carretera».

Les ciutats, com els contes, són experiències. Es tracta d'anar-hi, conèixer-les i sortir-ne amb una nova percepció. I això és al que ara us convido, a mirar el llibre amb ulls clucs, ja que, tots els mapes i ciutats, al capdavall, són fets a la mida de qui els somia.

Recupera el passat

Recupera la documentació

El 2018 és l'Any Europeu del Patrimoni Cultural, un any per salvaguardar, estudiar, conservar i difondre el patrimoni. A l'Arxiu Històric Municipal de Constantí recuperem la documentació antiga de masos, fàbriques, botigues i entitats de Constantí que ja han tancat.

No llencis la documentació antiga
No deixis que es perdi

Arxiu Històric Municipal de Constantí

Plaça de l'Hospital, 1 (2a planta) · 43120 Constantí

Tel. 977 520 521. Correu: arxiueconstanti.cat

 www.arxiudeconstanti.cat

 [arxiudeconstanti](https://www.facebook.com/arxiudeconstanti)

 [@ArxiuConstanti](https://twitter.com/ArxiuConstanti)

Activitat "Vèncer a Olímpia! Celebrem uns jocs... a la grega" dins del projecte "Centelles, el nostre objectiu" curs 2017-2018, realitzada el passat 3 de maig a Centelles.

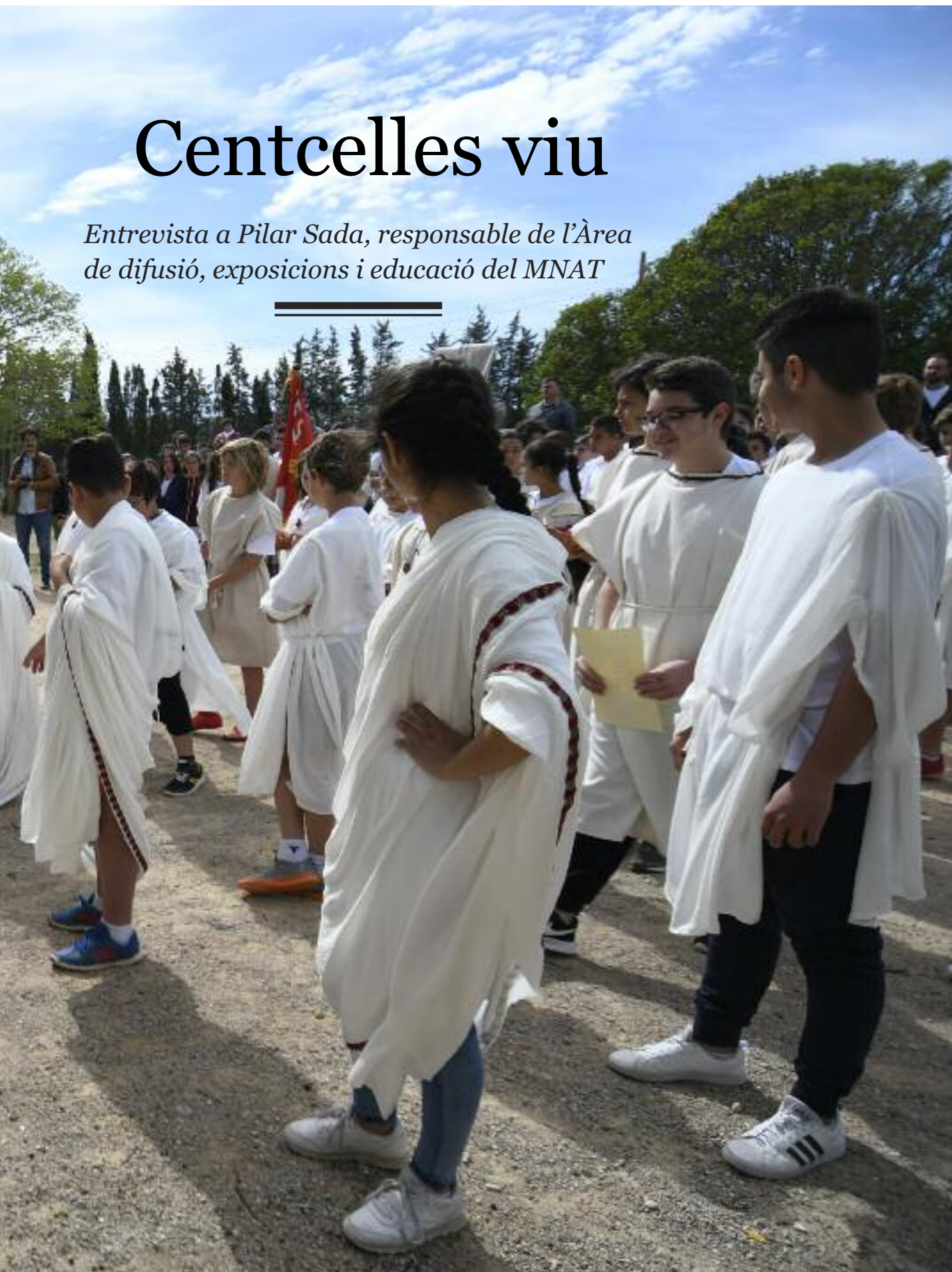

Centcelles viu

Entrevista a Pilar Sada, responsable de l'Àrea de difusió, exposicions i educació del MNAT

Cartell de l'exposició «Recordes com veies Centcelles?» Biblioteca de Constantí.

Taller «Centelles, un còmic en mosaic!» realitzat a la Biblioteca de Constantí amb motiu de la presentació de l'exposició «Recordes com veies Centcelles?»

Un grup d'alumnes a la sala de la cúpula de Centcelles fent el taller «Centcelles, un còmic en mosaic!».

Activitat de reconstrucció històrica «Modus operandi», sobre la construcció i la decoració en època romana.

— Com recordes el teu particular «descobriment» de Centcelles?

Crec recordar que el primer contacte amb Centcelles va ser mentre estudiava la carrera. Feia una assignatura amb el professor Pere de Palol, «El mosaic del Baix Imperi a l'Alta Edat Mitjana». Naturalment, el Dr. Palol ens va parlar molt de Centcelles. I el que és més important, va organitzar una sortida a Tarragona per veure Centcelles i el conjunt arqueològic de Tàrraco. Va ser extraordinari, perquè no només vam participar en la sortida els que érem els seus alumnes, sinó que ens van acompanyar, també, altres professors del departament. Va ser una jornada molt profitosa. Allò que no ens cansem de dir sempre molts dels que treballem des del patrimoni, des dels museus, que és fonamental anar a veure-ho, tocar-ho, si realment es vol treure profit i aprendre significativament. A l'examen d'aquesta assignatura, per cert, crec recordar que el Dr. Palol ens va posar dues imatges a partir de les quals havíem de demostrar el nostre coneixement de la matèria. Una era, naturalment, de Centcelles. Després, afortu-

«Per poder navegar en el complex món actual necessitem la informació històrica, que ens permeti conèixer els antecedents del present, per poder decidir amb major coneixement i racionalitat»

nadament, he tingut moltes altres ocasions de re-descobrir Centcelles.

— Quina importància té el monument de Centcelles en el conjunt de la Tàrraco romana?

És difícil destriar del conjunt de Tàrraco algun element. Crec que la singularitat està precisament en el seu conjunt, que permet apropar-nos des dels seus diferents elements al coneixement de la cultura romana en tota la seva extensió. Només amb els elements que es gestionen des del MNAT ens podem apropar al que seria la vida en una ciutat romana, a partir de la cultura material conservada al Museu Arqueològic. Entendre les tradicions funeràries, el món de la mort en època romana, a partir de la Necròpolis Paleocristiana. Apropar-nos a la vida quotidiana des d'una gran vil·la com la dels Munts a Altafulla. Entendre la importància de les vies de comunicació, a través dels monuments que ens resten en el traçat de la Via Augusta, la Torre dels Escipions, l'Arc de Berà. Conèixer els espectacles teatrals i la part baixa de la ciutat a partir del teatre... Per no parlar de la resta del patrimoni de Tàrraco. Centcelles, però, és un monument molt singular, del qual encara tenim moltes incògnites per resoldre, entre altres la que es refereix al seu ús, però el que sí que sabem és

que estem davant d'un element cabdal per entendre la tardo antiguitat a Hispània i que és una obra mestra de l'Art Paleocristià. Sempre que tinc l'oportunitat d'ensenyar Tàrraco a algun visitant hi ha dos elements per a mi molt significatius, la Pedrera del Mèdol i Centcelles.

— Com ha estat el projecte de l'exposició «Redescobrint Centcelles»? D'on va sorgir la idea i com es va portar a terme?

A Centcelles el Museu Nacional Arqueològic de Tàrragona li havia dedicat ja una exposició l'any 1993 dins d'una de les línies temàtiques, «Monuments a l'abast», del programa d'exposicions temporals que el museu porta desenvolupant des de l'any 1980. En aquell moment tot just s'acabava de fer realitat el projecte d'adequació del conjunt de Centcelles, a partir de la gran tasca de restauració i de recuperació del monument feta per l'Institut Arqueològic Alemany de Madrid en els anys anteriors, una vegada havia passat a ser gestionat per la Generalitat de Catalunya. S'havia portat a terme la seva museïtzació, amb l'adequació d'un espai d'acollida i informació, un audiovisual introductori, panells informatius, material de difusió

(guia, diapositives, postals...). Des d'aquell moment fins l'any 2016 en el que es va presentar l'exposició «Re-descobrint Centcelles» havien passat moltes coses, entre altres que Centcelles havia despertat l'interès, com sempre des que es coneix, d'arqueòlegs i historiadors, que havien proposat diverses interpretacions sobre aquest conjunt monumental. Entre aquestes interpretacions, la darrera, d'un dels conservadors i company del museu, Josep Anton Remolà, que havia vingut a remoure els fonaments del coneixement que s'hi tenia fins al moment. L'aleshores director del MNAT, Francesc Tarrats, que havia estat treballant, a més, en un conjunt de documents sobre Centcelles i sobre la Tarragona romana de l'arquitecte Domènech i Muntaner conservats a l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Barcelona, va creure que era necessari posar a l'abast de la societat tota aquesta reflexió, tot aquest coneixement, i va concretar aquesta exposició, que seria el seu darrer projecte expositiu abans de la seva jubilació. S'havien desenvolupat, a més, durant tots aquests anys, diferents projectes educatius i de difusió, que era, també, interessant compartir amb tothom per cercar nous espais de complexitat.

— Parlem del projecte educatiu «Centcelles, el nostre objectiu», en què consisteix i quins objectius busca?

El lligam entre el patrimoni i la societat ha estat sempre una de les preocupacions del MNAT i, d'entre les seves responsabilitats institucionals, la de l'educació ha estat sempre un dels eixos del seu programari. Des de l'inici de l'acció patrimonial a Centcelles i, també, en el marc d'aquella primera exposició de l'any 1993, ja es van posar

en marxa diverses propostes educatives i de difusió, dirigides, entre altres, a la població escolar de Constantí. Un d'aquests primers projectes va ser «Dibuixem Centcelles!», desenvolupat en el marc d'aquesta exposició, que es va concretar en visites de tots els nens i nenes de les dues escoles que aleshores hi havia a Constantí —l'Escola Centcelles i l'Escola Mossèn Ramon Bergadà— d'entre tres i catorze anys, per tal de conèixer el monument, a partir de les quals van deixar constància de la seva pròpia mirada a través del dibuix. Un conjunt de 547 dibuixos, que van ser exposats, també al MNAT. Vint anys després d'aquella primera proposta —i després d'haver realitzat nombroses activitats amb els centres educatius de Constantí a Centcelles—, es va proposar en el curs 2012-2013 als actuals centres educatius de Constantí, que ara són quatre —dos centres públics d'Educació Primària, l'Escola Centcelles i l'Escola Mossèn Ramon Bergadà, un centre públic d'Educació Secundària, l'Institut de Constantí, i un centre privat, concertat, el Col·legi Turó—, el projecte «Centcelles, el nostre objectiu» impulsat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona en col·laboració amb l'Ajuntament de Constantí i amb el patrocini de l'empresa Repsol.

Una proposta que es plantejava com un compromís, per part de tots els participants, de construir un treball cooperatiu, transversal i amb uns objectius educatius i de participació ciutadana entorn al patrimoni, al seu ús i a la seva significació, així com la recerca de nous plantejaments educatius. La voluntat d'introduir noves formes d'accés al coneixement de l'època romana, incentivar noves propostes per al coneixement de Centce-

lles, que poguessin ser utilitzades per la comunitat educativa i per la societat en general i treballar a partir de les noves tecnologies, han estat, també, altres dels objectius, que han donat com a resultat l'elaboració de documentals, còmics, audioguies en codis QR en català, castellà, àrab i anglès, el llibre de la fauna i la flora a Centcelles, jocs de taula i en línia, vídeos, revista... Un conjunt de propostes molt variades, fruit d'un treball pluridisciplinari molt enriquidor.

Crec que «Centcelles, el nostre objectiu» s'ha consolidat com un projecte de futur, en el qual els centres educatius de Constantí tenen en un element patrimonial, proper i de gran importància, com és Centcelles, una eina per accedir al coneixement històric, però a la vegada per a generar propostes de treball i aprenentatge innovadores. Des del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona la proposta s'emmarca en el seu projecte educatiu i en la voluntat de

«És fonamental la participació activa de la societat si volem una autèntica preservació del patrimoni de cara al futur»

Activitat de reconstrucció històrica «Modus operandi», sobre la construcció i la decoració en època romana.

generar espais de participació ciutadana i d'implicació en la recerca, coneixement i difusió d'un patrimoni que és de tots i que té en aquest ús i complicitat la seva raó de ser. Un projecte que parteix d'una visió de l'educació com un procés de canvi i com una responsabilitat compartida. L'any 2014 va rebre el Premi Didascàlia a activitats docents dins dels Premis Auriga.

La proposta desenvolupada en aquest darrer curs ha estat a l'entorn dels «Jocs i competicions a l'antiguitat clàssica», en el marc de la celebració dels Jocs del Mediterrani, dels que Constantí serà la seu de la prova d'halterofília. El 3 de maig es va fer la presentació del projecte a Centelles amb l'organització de l'activitat «Vèncer a Olímpia! Celebrem uns jocs... a la grega», que significava la síntesi de tot el treball realitzat durant el curs.

— *Una derivada del projecte «Centelles, el nostre objectiu» és l'exposició «El fil de la Història». Explica'ns en què consisteix i què hi trobarem.*

Per al curs passat 2016-2017, que el projecte arribava a la seva cinquena edició, vam proposar al grup de treball fer una exposició amb un doble objectiu: explicar al conjunt de la societat què era el projecte «Centelles, el nostre objectiu!» i el que havíem anat fent durant aquests anys; però, també, fer un projecte expositiu entre tots, reflexionant sobre la importància del coneixement històric, sobre les eines de que disposem per al seu aprenentatge i, també, sobre el valor d'aquest coneixement ara i aquí. En definitiva, una reflexió sobre l'essència del propi projecte i sobre el valor i la importància de la utilització i el coneixement del

Exposició de materials durant la Jornada de presentació del projecte «Centcelles, el nostre objectiu!»

patrimoni i de la història per a la societat d'avui. Va ser, també, una oportunitat de treballar amb els alumnes sobre els llenguatges expositius. Vam estructurar l'exposició en tres àmbits, el primer dels quals, que vam titular «Tirant del fil de la Història...», recull tot el treball fet durant el curs passat. Aquest àmbit el vam articular a l'entorn d'una sèrie de preguntes que ens vam plantejar a l'entorn de tres centres d'interès: la història personal, la història de les escoles i la història de Constantí. Un treball que vam realitzar entre tots, desenvolupant cada centre participant una part del conjunt. Els altres dos àmbits, «Centcelles, el nostre catalitzador històric» i «Centcelles, el nostre objectiu; un projecte per a l'educació i la participació ciutadana», volien apropar els aspectes metodològics del projecte, així com presentar deu dels projectes desenvolupats durant les diferents edicions dins del mateix. Ara que l'exposició ja ha finalitzat, continua viva a través del catàleg digital que es va editar i que es pot consultar de manera lliure a la web del museu. El cert és que l'exposició ha estat molt ben valorada i, més enllà del Premi Musa 2017, que va rebre dins dels XXV Premis Auriga a la millor exposició temporal del món clàssic, ha estat molt ben acollida pel públic amb 30.509 visitants, que ens han deixat missatges i valoracions molt positives sobre el projecte, sobre els treballs dels alumnes i dels docents i sobre la pròpia exposició. Ha estat, també, una exposició molt utilitzada, durant la seva presentació, per grups d'alumnes de programes de màster en formació del professorat, especialització en didàctica del patrimoni, i també en graus d'història i de pedagogia de diferents universitats. Per als alumnes del projecte «Centcelles, el nostre objectiu» d'aquest curs ha

estat una eina fonamental per introduir-se en la metodologia de treball d'aquest projecte i conèixer la seva dinàmica i els seus objectius. Ens va donar, també, l'oportunitat d'incloure en el projecte «Centcelles, el nostre objectiu» altres institucions patrimonials, com és el cas de l'Arxiu Municipal de Constantí amb qui vam organitzar visites guiades per a tots els participants en el projecte, vam poder comptar amb material i informacions molt valuoses per la realització de cadascun dels treballs... En definitiva, ens va permetre avançar en una de les línies del projecte que és la de cercar complicitats.

— *Comenta'ns el projecte WikiArs*

El projecte WikiArs és una iniciativa del moviment Wikimedia, que té com a objectiu posar el coneixement a l'abast de tota la societat, involucrant al sector cultural (galeries, biblioteques, arxius, museus, entitats i administracions), junt amb les iniciatives de wikieducació, proposant a les escoles d'art i disseny poder treballar en projectes, en els quals els seus alumnes puguin realitzar activitats útils per al seu aprenentatge i, a la vegada, proporcionar imatges i continguts a Wikipedia i altres productes de lliure utilització. En el cas del projecte realitzat a Tarragona, en el que ha participat el MNAT des del curs 2013-2014 fins els cursos passats, en col·laboració amb Amical Wikimedia i l'Escola d'Art i Disseny de Tarragona, l'objectiu era que els estudiants implicats en el projecte a través d'un conveni de pràctiques poguessin realitzar imatges il·lustratives de temes històrics, lligats al patrimoni romà gestionat pel museu. Un altre projecte col·laboratiu, fruit del treball desenvolupat pel MNAT durant anys en el camp

Presentació del projecte «Centcelles, el nostre objectiu!» curs 2017-2018 a Centcelles.

Recreació d'una cacera de cérvols en època tardorromana, basada en el mosaic de la cúpula de Centcelles. Dibuix de Guillem Duran, alumne de 2n curs d'Il·lustració de l'EADT, amb l'assessorament científic del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (Francesc Tarrats, Montserrat Perramon, Josep Anton Remolà i Pilar Sada).

de la iconografia didàctica del patrimoni arqueològic. En aquest cas entre els alumnes i el professorat de l'EADT, membres d'Amical Wikimedia, que feien de pont entre la comunitat wikipedista i el desenvolupament del projecte i el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, encarregat de la definició dels projectes i del seu assessorament científic. Entre els treballs realitzats es va portar a terme la recreació d'una cacera de cérvols a la tardo antiguitat a partir de la representació del mosaic de la cúpula de Centcelles.

— **Quines altres activitats de difusió impulsa el Museu Arqueològic en relació al monument de Centcelles?**

Centcelles, com a centre gestionat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, forma part del projecte

educatiu i de difusió del museu, amb la proposta de tallers, activitats i visites de diferents formats i dirigits al conjunt de la societat. Alguns d'ells com «Al taller de Terenci Càndid...» que és una proposta que ens apropa a l'arquitectura i la construcció en època romana d'una manera participativa i activa. O «Centcelles, un còmic en mosaic!», que té l'objectiu, entre altres, d'ajudar a interpretar les imatges que ens proporciona la iconografia del mosaic de la cúpula de Centcelles. Un conjunt d'activitats que estan dirigides als escolars, a les famílies –Centcelles sempre ha estat en les propostes del programa de famílies que ofereix el MNAT des de l'any 2004 –, i, també, al públic en general. En les propostes de difusió s'han tingut en compte els nous mitjans audiovisuals, amb la realització de diferents programes, que han tingut per objectiu

Tres vistes de l'exposició «Re-descobrint Centcelles», presentada al MNAT del 27 d'abril de 2016 al 23 d'abril de 2017.

Activitat «Totes les arts porten a Centcelles!»

Realització de les proves de l'activitat «Vèncer a Olímpia! Celebrem uns jocs... a la grega» dins del projecte «Centcelles, el nostre objectiu» curs 2017-2018, realitzada el passat 3 de maig a Centcelles.

ajudar a entendre millor aquest patrimoni, pensant en tothom. El més recent, el projecte de reconstitució arquitectònica sobre Centcelles, a la llum de les noves interpretacions i de l'estudi de les restes conservades, aplicant les noves tecnologies infogràfiques i el 3D, que es va portar a terme en el marc de la presentació de l'exposició «Re-descobrint Centcelles» i que és accessible a través d'internet. Al llarg d'aquests anys, s'han fet, també, diferents programes de reconstrucció històrica, dins del marc de Tarraco Viva, dedicats a fer reviuir diferents aspectes de la tardor antiguitat lligats amb Centcelles, des del funcionament dels exèrcits i la societat, fins a la construcció i la decoració en època romana. S'han fet programes, també, tenint en compte la ubicació de Centcelles, en un espai físic tan proper i vinculat al desenvolupament turístic de la Costa Daurada. El programa «Totes les arts porten a Centcelles», presentat l'estiu 2009, tenia com a objectiu l'apropament a aquest conjunt monumental vinculant una ac-

tivitat de reconstrucció històrica sobre la societat, el poder, la ideologia a la tardor antiguitat amb una activitat creativa, la dansa, la literatura, el cinema o la música. El MNAT col·labora, també, en els concerts organitzats per l'Associació Amics de la Música de Constantí, l'Ajuntament de Constantí i Repsol. Un programa que s'ha anat consolidant i que s'ha convertit en una cita irrenunciable dels estius a Constantí i el seu entorn. Es celebren a més molts actes i moltes activitats culturals i educatives, que troben en Centcelles un marc idoni. A l'exposició «Re-descobrint Centcelles», en el darrer àmbit de la mateixa, dèiem que «Centcelles és un espai per a tot, un espai per a tots». Crec que sempre ha estat un espai obert.

— **Quin ús hem de donar al patrimoni històric en una societat moderna?**

Personalment crec i ho he dit moltes vegades que el Patrimoni no pot ser una moneda de canvi. Quelcom

Programa «Totes les arts porten a Centcelles!» Estiu 2009.

Exposició «El fil de la Història. Centcelles, el nostre objectiu: un projecte educatiu per a compartir», presentada al MNAT del 23 de juny de 2017 al 15 d'abril de 2018.

sobre el que treballem conjuntament, per interessos concrets, d'un moment concret, siguin quins siguin aquests interessos. El patrimoni ha d'esdevenir, crec que ho és, una eina de canvi. Crec molt sincerament en l'obligació i la responsabilitat d'implicació des del patrimoni en l'evolució i el progrés de la societat actual. Els museus, el patrimoni, no poden restar al marge dels problemes actuals. En un món globalitzat, en continu canvi, en un moment de crisi, amb una societat multicultural, amb la incidència de les noves tecnologies, la gestió del patrimoni ha de cercar fórmules de desenvolupament, definint accions i projectes sobre el patrimoni tendent a enfortir la diversitat cultural, la integració social, la sostenibilitat, el desenvolupament local. Algunes possibles respostes podrien trobar-se en accions que contemplassin el patrimoni com un element significatiu de coneixement, de dinamització socioeconòmica, de cohesió i equilibri territorial, de millora social, tenint com un dels seus principals objectius l'educació. Una acció per la qual el patrimoni ha de sentir-se també responsable i ha d'estar disponible.

— Podries argumentar la conveniència de preservar i difondre el patrimoni històric?

Els que treballem sobre la història, sobre el patrimoni, en un moment o altre, jo diria moltes vegades, ens hem qüestionat sobre la seva utilitat. La primera resposta és molt simple, estudiem la història per conèixer el passat. Immediatament ens plantegem una

nova qüestió, per què ens pot interessar conèixer el passat? Sense voler caure en el tòpic, crec que és molt important conèixer el passat per comprendre el present i plantejar-nos millor el futur. La història se'ns presenta com un instrument fonamental per entendre el món i el seu aprenentatge ens permet desenvolupar les nostres capacitats de qüestionar, raonar i analitzar críticament les coses i els fets. Ciceró deia de la història que «és mestra de la vida». Per poder navegar en el complex món actual necessitem la informació històrica, que ens permeti conèixer els antecedents del present, per poder decidir amb major coneixement i racionalitat.

El patrimoni, com a conjunt de béns que conformen la nostra memòria, que són col·lectius i que tenen en aquesta col·lectivitat el seu argument i el seu futur, hauria d'ocupar un lloc destacat en les polítiques culturals, on assentar les bases d'un desenvolupament equilibrat, igualitari i de futur.

Crec, també, que és fonamental la participació activa de la societat si volem una autèntica preservació del patrimoni de cara al futur. Per aquesta participació és fonamental facilitar el seu coneixement i valoració.

Patrimoni, difusió i educació

Pilar Sada

En relació amb els museus, amb el Patrimoni, vaig tenir la sort de començar a col·laborar l'any 1973, mentre estudiava la carrera, al Museu de Badalona. Un museu local que té en el patrimoni romà de la ciutat de Baetulo la seva principal ànima, encara que no l'única. Vaig formar part del grup d'arqueologia i vaig participar en un munt de projectes i activitats de tot tipus, en una època, a més, en que s'estaven posant els fonaments del que havien de ser els museus i el patrimoni amb la nova etapa, després de la dictadura de Franco. La participació en l'Assemblea de Museus de Catalunya, en el grup de treball dels Museus Locals i Comarcals i en el de Difusió i Acció Cultural va ser un període molt enriquidor.

Sóc llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona i Postgrau en Polítiques culturals europees i relacions culturals internacionals per la Universitat Pompeu Fabra. Sóc membre corresponent del Deutsches Archäologisches Institut.

Professionalment he treballat en el món de les galeries d'Art (Galeria Adrià de Barcelona, 1976-78), de les biblioteques (encarregada de biblioteca - biblioteques de la Caixa de la província de Tarragona, 1982), he treballat en projectes d'Urbanisme (Pla General d'Urbanisme de Tarragona i Pla Especial de la Part Alta de Tarragona, 1981-82), en el comissariat d'exposicions: «Catalunya durant la Segona República» (Tarragona 1981), «Catalunya en l'Espanya moderna, 1714-1983» (Madrid, 1983), «L'Exili espanyol a Mèxic. L'aportació catalana» (Barcelona, 1984) «La Llotja i l'economia Catalana» (Barcelona, 1985), «Barcelona, cent anys de Fires» (Barcelona, 1988), «In vitro. De les mitologies de la fertilitat als límits de la ciència» (Barcelona, 1992), entre d'altres i, també, de projectes museològics, com la direcció i redacció del «Pla director del Museu de la Ciutat de Lleida» (Lleida 2002).

Des del 1986 treballa al MNAT com a conservadora

responsable de l'Àrea de difusió, exposicions i educació, on vaig desenvolupar les tasques de directora en funcions des del març de 2004 fins l'abril de 2006.

Al MNAT he participat, formant part de l'àrea de conservació, en la definició i realització de diferents projectes i plans directors d'intervenció sobre el patrimoni que gestiona el museu. He coordinat el programa d'exposicions temporals –entre altres «Tàrraco: objecte i imatge», «La mirada de Roma», «Tàrraco, pedra a pedra», «Tàrraco i l'aigua» o «ROMA AMOR» –, el projecte educatiu i d'activitats de difusió, així com la formalització d'audiovisuals i l'edició de publicacions. Impulsora i coordinadora del projecte educatiu «Centelles, el nostre objectiu» i d'altres programes educatius i de difusió.

He format part de grups de treball en diferents projectes europeus com «All roads lead to Rome» –impulsat per la DG X de la CEE, dins del Programa Rafael–, com a membre del comitè nacional espanyol (1997-98); «Roman Europe. Roman Museums in Europe» Xarxa de museus europeus de romanitat. Programa Cultura 2000 de la CEE (2004-2005), com a membre del MNAT o de l'associació Comenius Regió Tarragona-Orléans 2010-2012, realitzat amb l'auspici de la DG Educació i Cultura de la CEE i de l'Organisme Autònom de Programes Educatius Europeus (OAPPE), com a membre del MNAT.

He participat com a professora en cursos de postgrau de museologia i de didàctica, educació i comunicació del patrimoni i dels museus a diferents universitats i centres de formació. Actualment sóc professora del «Máster en Museos: Educación y Comunicación» de la Universidad de Zaragoza.

He participat en congressos i seminaris relacionats amb la pedagogia, l'arqueologia, el patrimoni i els museus, amb comunicacions i ponències, publicades en diferents mitjans.

Centcelles reviu la tardorromanitat

La Vil·la romana de Centcelles va ser l'escenari, els dies 19 i 20 de maig, de l'activitat «Ex praedis ad venatores». L'activitat, inclosa en la programació del festival Tarraco Viva, va anar a càrrec de l'associació de reconstrucció històrica romana Septimani Seniores. En ella es va representar la cacera que es conserva als mosaics de la cúpula de l'estança circular de Centcelles.

Noelia Silvero

Les senyores de Centcelles han estat acusades falsament d'heretgia. La família surt airosa de la situació gràcies a la intervenció del bisbe metropolità de Tarragona. En la imatge es pot veure com tots plegats ho celebren amb un brindis, just després de presenciar una cacera.

La vil·la romana de Centelles pren vida. Viatgem en el temps i ens traslladem a l'època del Baix Imperi, a principis del segle v dC. Dos guàrdies custodien la porta d'entrada de la casa. A escena apareix la filla dels senyors de Centelles. Arriba de fer compres a la ciutat. Duu joies i riques teles, com la seda. Entre rialles, feliç i contenta, arriba acompanyada per les seves amigues i per una comitiva d'esclaus.

La reben els seus pares, els senyors de Centelles. Són els propietaris de la vil·la on, a banda de tenir un lucratiu negoci agrícola, gaudeixen d'una vida amb tota classe de luxes. Són poderosos i han abandonat la ciutat per convertir-se en terratinents agrícoles posseïdors d'una massa ingent d'esclaus que els permet viure plàcidament i luxosament.

Mentre a dins de la casa la família gaudeix plegada, a fora un monjo és interceptat per la guàrdia. Aquest demana als soldats veure les dones de la casa. Qui surt, però, és el senyor. El monjo porta un pergamí. Té ordres d'entregar-lo a les dones de la casa, no a ell. Les dones de la casa surten mostrant la seva sorpresa pel fet que el monjo vulgui parlar directament amb elles.

Se les acusa d'heretgia per priscil·lianistes. El monjo és increpat pels senyors de la casa, que el fan fora i aquest marxa amb posat amenaçant. Com un simple monjo s'havia atrevit a enfrontar-se a una família tan poderosa amb falses acusacions? En un altre temps, el monjo hauria estat executat directament.

A escena es veu als senyors de la casa que escriuen una carta per sol·licitar ajuda. A la fi, el problema és resolt hàbilment pel bisbe metropolità de Tarragona, qui obliga a demanar perdó a les encausades. Se'ls hi atorga

i es cremen tots els documents per tal que no puguin tornar a ser jutjades per heretgia.

Solucionat l'ensurt, els senyors de Centcelles conviden el bisbe per celebrar-ho. Se saluden efusivament i el bisbe els beneeix. En comitiva es dirigeixen cap a una taula que hi ha a l'exterior. Tindrà lloc una cacera, una de les diversions preferides de l'època. Els rastrejadors localitzen el rastre de la presa. Un altre grup de caçadors empaita l'animal fora del bosc per fer-lo entrar en un embut gegant de xarxes que, a mesura que es van estretyent, porten a una trampa final. El senyor de Centcelles agafa el ganivet i s'acosta a la presa per donar-li el cop de gràcia. Ho celebren brindant.

Aquest precís moment, el de la cacera, es troba representat encara avui a la cúpula de l'estança circular de Centcelles. El mosaic presenta vuit escenes on s'identifiquen la preparació, la persecució d'uns cérvols, la cacera d'un senglar, el retorn victoriós a casa i un personatge principal envoltat d'altres acompanyants. Els dies 19 i 20 de maig d'aquest 2018, la vil·la romana de Centcelles va reviuire el seu passat gràcies a la recreació protagonitzada per l'associació Septimani Seniores, en el marc dels actes de celebració de la vintena edició del festival de divulgació històrica Tarraco Viva.

Les restes de la vil·la romana testimonien avui el passat de Constantí. Les més antigues corresponen a un petit edifici rural dels segles II-I aC, que més tard esdevé una magnífica vil·la amb un conjunt de banys. L'espai més destacat és l'estança circular tancada amb una cúpula on es troben els mosaics.

La cacera de Centcelles

Us presentem la recreació d'una cacera de cérvols en època tardorromana. S'inspira en les escenes de cacera representades en el mosaic de la cúpula de Centcelles. Parlem amb el seu creador sobre el significat d'aquestes escenes i sobre la il·lustració del passat.

ENTREVISTA A GUILLEM DURAN

– ***Quina és la teva formació en il·lustració i disseny?***

Després d'iniciar els estudis de belles arts a Barcelona, vaig estudiar il·lustració a l'EADT, seguit d'arts aplicades al mur. A banda d'això, sempre havia dibuixat pel meu compte en llibres, llibretes, taules o qualsevol suport que s'adeqüés al dibuix.

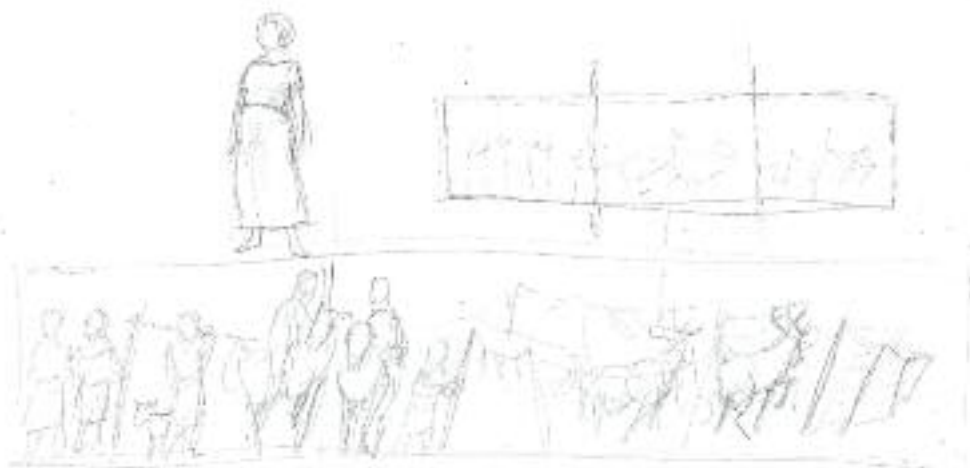
– ***Quines han estat les teves influències d'aprenentatge?***

No diria que tinc un referent clar i menys relacionat amb el món de la il·lustració; m'agrada absorbir de tot arreu. Et podria dir noms d'il·lustradors dels que m'agrada el seu treball, però no seria representatiu del conglomerat d'inputs que intervenen en la meva feina.

– ***Com va sorgir l'encàrrec per fer la il·lustració de la cacera de Centcelles? Podries explicar-nos què és el projecte WikiArS?***

WikiArS tracta de posar en contacte museus i escoles d'art per tal de generar recursos per a la Wikimedia i crear un banc d'imatges amb llicència oberta per a la difusió lliure de coneixements. Dins d'aquest marc és on s'estableix la relació entre el MNAT i l'EADT per a la creació d'imatges relacionades amb l'arqueologia romana al Camp de Tarragona. Així doncs, quatre estudiants d'il·lustració vàrem realitzar les nostres pràctiques d'empresa participant d'aquest projecte, cada un amb un objectiu diferent. El meu consistia en traduir les escenes de cacera dels mosaics de la cúpula de la Vil·la de Centcelles.

– **Què volies representar amb la recreació de la cacera?**

A la cúpula de la Vil·la de Centelles hi ha uns mosaics que representen les tàctiques de cacera en l'època romana, es tractava d'il·lustrar-ho en un llenguatge més fluid, tot i que crec que els mosaics en si mateixos ja són molt gràfics i didàctics.

– **Quina significació té la cacera al món romà?**

No sóc historiador, però entenc que havia de ser una tasca prou important fins al punt que s'hi dedicàssim un mosaic d'aquestes característiques. A la cúpula hi podem distingir diferents personatges de més o menys importància, cadascun amb la seva funció. Deixant de banda que en aquella època era una activitat acotada als homes, crec que es podria arribar a la conclusió que la cacera es tractava d'un esdeveniment important que implicava diferents estrats

de la societat romana i que més enllà de la part pràctica també hi intervenia algun component lúdic.

– **Quines fonts d'informació vas emprar per documentar-te a nivell històric i iconogràfic?**

D'una banda, el mosaic en si mateix, ja que empràvem el mateix llenguatge i, de l'altra, l'assessorament dels arqueòlegs del MNAT i alguna consulta a la biblioteca.

– **Com vas inspirar-te per representar el paisatge natural a l'antiguitat?**

M'imagino que era tal com avui en dia, però millor. Sense blocs de pisos, polígons ni merda en general. No es tracta d'una localització real, però sí que intentava crear la sensació de trobar-nos prop de casa, en un paisatge prelitoral. Tractava de crear una imatge il·lustrativa sense entrar en la concreció emprada en el dibuix científic.

imatges de la cacera de cérvols a Centcelles. Representen tres moments successius: els preparatius de la cacera, el muntatge dels paranys i la persecució, captura i mort de l'animal.

– **Podries fer una descripció somera del contingut de les tres escenes representades?**

Són tres escenes en una, si es posen una al costat de l'altra creen una seqüència de caça. S'hi pot veure com els homes es desplacen cap a la zona de caça, portant el material, muntant les trampes, guiant-hi els cérvols i finalment dirigint-los cap al parany per atrapar-los.

– **Quin va ser el teu mètode de treball? Quina la tècnica?**

Tot comença sempre amb llapis, partint dels mosaics originals, transcrivint-los per emportar-me'ls cap a casa. A partir d'aquí, tot són esbossos, proves, consultes amb els arqueòlegs, més esbossos i més proves fins a delimitar les tres escenes. El dibuix el vaig fer amb llapis per després passar-lo a l'ordinador i aplicar-hi el color.

– **Quina funció compleix la il·lustració històrica?**

Jo crec que es tracta de difondre i esquematitzar coneixements en un llenguatge, el del dibuix, que entén i digereix pràcticament tothom.

Guillem Duran

32 anys. Sóc d'Alforja, però als 12 vaig anar cap a Reus. Sempre he dibuixat, tot i que de petit volia ser paleontòleg. Sóc amant del llapis. Sóc de gos, però tinc dos gats... He estudiat il·lustració i arts aplicades al mur a l'EADT. Crec en l'art i sovint també en la il·lustració.

Actualment busco feina... Podeu veure una mica del meu treball a <https://hairyaguate.wordpress.com/>

ELS PREPARATIUS

El grup dels caçadors, amb els seus cavalls i genets. Duen túniques i vestits, amb *clavi* i *orbiculi*. A la dreta, el propietari de la finca munta un cavall marcat amb les que podrien ser les seves inicials: L.C. A mitja distància apreciem un aqüeducte, un element característic del paisatge a les rodalies d'una gran capital com era Tàrraco.

EL MUNTATGE DELS PARANYS

Els caçadors, acompanyats de gossos, preparen els paranys, formats per estakes i xarxes. Al fons, a l'esquerra, un grup de genets s'acosta cap a uns cervols i els persegueix perquè s'acostin a les xarxes.

CAPTURA I MORT

Els cérvols són perseguits pels caçadors i dirigits cap a les xarxes que fan de parany on cauen presos. Allí són morts i carregats a sobre dels cavalls.

Els camins de l'aigua: rieres del Burguet, d'Almoster i de la Quadra

Ignasi Manzanares
Tècnic de Joventut (Ajuntament de Constantí)

Un dels trets geogràfics característics de les comarques tarragonines són les rieres, cursos efímers d'aigua que sovint s'aprofiten com a camins transitables. Les característiques físiques i climatològiques del territori, amb pendents abruptes però curts que cauen sobre la plana i un règim de pluges irregulars, originen aquests traçats que s'omplen d'aigua només després de pluges intenses.

En aquest article presentarem dues rutes en comptes d'una, amb el denominador comú que ambdues aprofiten les rieres en diversos trams com a vies de comunicació. En concret, descendirem les rieres del Burguet (entre la Selva del Camp i Alcover), la d'Almoster i la de la Quadra, que voreja l'Aeroport pel flanc occidental; també passarem breument per la Riera de la Selva.

Un aspecte que s'ha de tenir en compte a l'hora d'emprendre aquests itineraris és que les aigües arrossegueu pedres de molt diverses dimensions, tan fines com sorra de platja i tan grans com una caixa de sabates, que dificulten l'evolució dels neumàtics; precisament com més temps hagi passat des de les darreres pluges, més s'assenta el terreny i més agradable és el descens. Si el que volem, per contra, és castigar les cames, les condicions després de precipitacions, amb el terreny inestable, ens faran fruir abastament de la duresa del recorregut.

En aquestes rutes han participat o col·laborat Alex Covaci, Cristóbal Blanco Lahyani, David Martínez Morcillo, Dorian García Sánchez, Hamza Garmal Bogtib, Marcus Medina Galán, Mohamed Ezzaim, Sergi Gómez Andreu, Youssef el Hasnaoui i Ignasi Manzanares.

La ruta en BTT suposa enfrontar-se a terrenys sempre canviants, suposa el repte d'arribar al destí superant els obstacles que se'ns presenten, com el pas per una riera amb el terra complicat.

RUTA 1

CONSTANTÍ — LA SELVA — RIERA DEL BURGUET —
CAMI TRAVESSER — EL MORELL — CONSTANTÍ

El camí que prenem surt de Constantí per la carretera de la Selva del Camp desviant-nos al punt km. 1,6 a la dreta cap a un camí en principi cimentat, que es dirigeix cap a la Selva.

Després de travessar la línia ferroviària i la carretera Reus - El Morell, arribem al camí Travesser (km. 6) i el seguim a la dreta fins al punt km. 7,2. Aquí enfilarem a l'esquerra fins a la Selva (km. 10,1).

Fem cap a un lateral de la carretera C-14 i, sempre fora d'aquesta carretera, la resseguim pel flanc dret, travessant primer la carretera de la Selva a Vilallonga i després la Riera de la Selva arribant per sota la C-14 al polígon industrial La Dreuera.

Tornem a travessar pel túnel sota la C-14 com si volguéssim incorporar-nos-hi en sentit Alcover; un cop a

la rotonda sortim a la dreta per resseguir el lateral d'aquella carretera fins al punt km. 13,8, on trobarem l'accés a la Riera del Burguet.

Seguim la riera del Burguet fins a trobar novament el camí Travesser, tot just al punt que travessa la carretera de la Selva a Vilallonga (km. 17,2). Prenem aquest camí cap a la dreta fins al punt km. 20,7 on ens desviem cap a l'esquerra en direcció al Morell fins a trobar-nos la carretera del Morell a Reus.

La seguim sentit Reus (dreta) durant 300 m. (punt 22,8) i prenem un camí a l'esquerra durant prop d'un km. (punt 23,7), on ens creuem el camí del Morell a Constantí; el seguirem a l'esquerra. Al punt 24,9 hem d'estar alerta per anar a l'esquerra i al 27,1 a la dreta. Sense més contratemps farem cap a la carretera de la Selva i, seguidament, a Constantí.

RECOMANACIONS

Per carretera, carrers i trams tècnics és altament recomanable l'ús del casc per evitar greus lesions cerebrals en cas de caiguda i/o accident.

En camins transitats per altres vehicles (especialment carrers i carreteres) ens hem d'ajustar al costat dret i, en cas que hi existeixi, circular pel voral.

Respecteu la distància de seguretat amb altres vehicles i vianants, tant la frontal com la lateral.

Seleccioneu la ruta en funció de les vostres capacitats físiques i tècniques.

La bici sempre a punt: canvi de marxes ajustat i sense friccions importants, frens efectius...

Si feu alguna ruta que presenti dificultats on el nivell de la vostra tècnica sigui escàs o just, aneu acompanyats d'alguna persona que us pugui ajudar en cas d'accident.

Aquestes rutes són factibles i satisfactòries també caminant o corrent, si no disposem de bicicleta adequada a aquests terrenys.

Calculeu una durada aproximada d'unes tres hores i mitja per fer-les amb tranquil·litat en bicicleta.

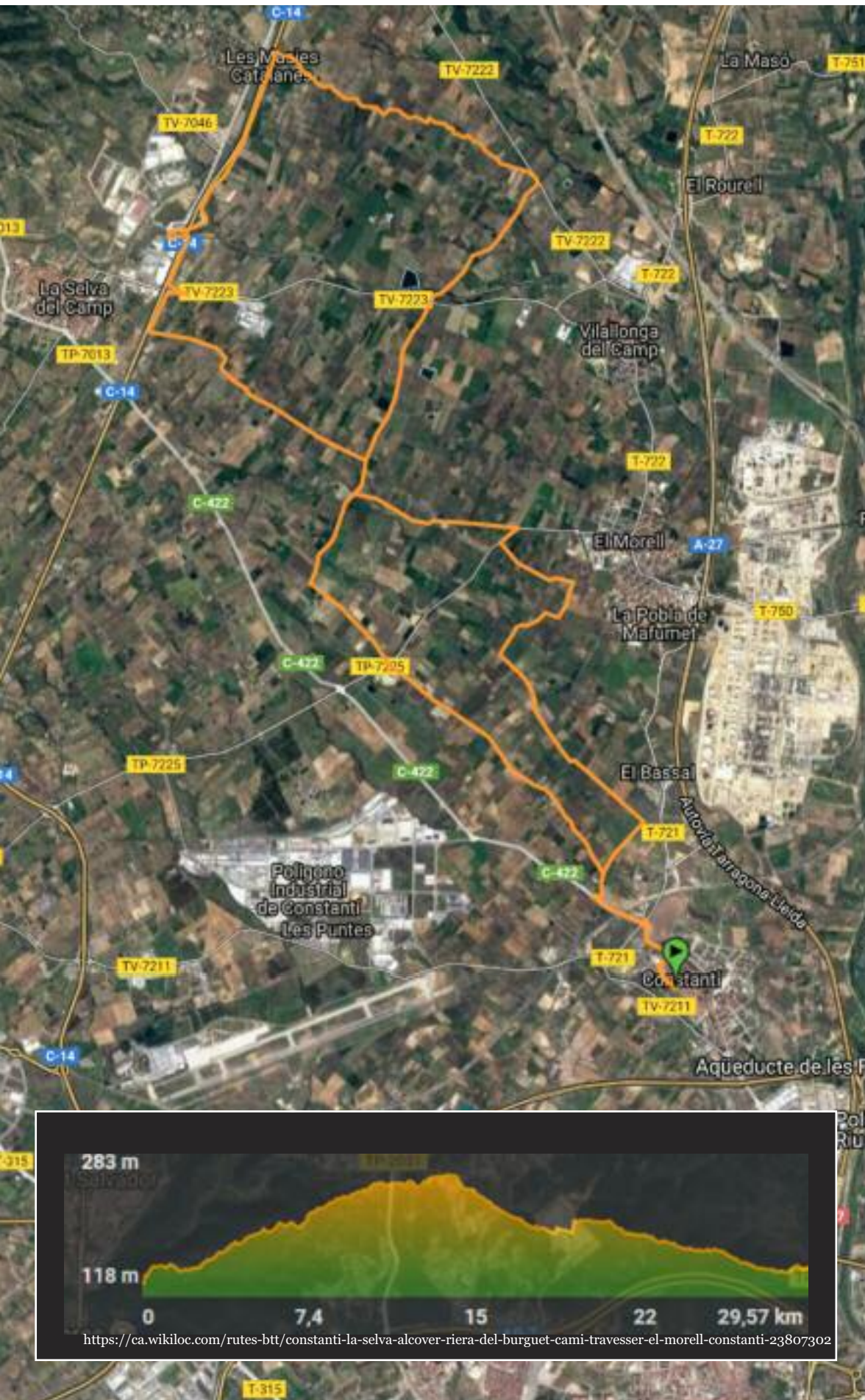
MÉS INFORMACIÓ

Colla Cicloturista Centelles de Constantí

<https://www.facebook.com/pages/Colla-Cicloturista-Centelles-Constantí/105921572783689>
(Aquesta pàgina està inactiva des de 2015)

Punt d'Informació Juvenil

Sant Pere, 49 - Constantí
<https://www.facebook.com/pij.constanti>
imanzanares@constanti.cat
El Punt d'Informació Juvenil organitza puntualment sortides de BTT a l'entorn proper de Constantí, a demanda dels joves que ho desitgin.

RUTA 2

CONSTANTÍ — ALMOSTER — RIERA D'ALMOSTER — RIERA DE LA QUADRA — AEROPORT — CONSTANTÍ

Sortim de Constantí pel carrer Serapi, seguint el GR 172, passem pel col·legi Turó i fem cap a la carretera de Reus, a l'esquerra del pont de l'AVE. Travessem la carretera i seguim pel camí que neix en aquest punt fins al polígon de Constantí. El voregem per l'esquerra fins a l'entrada al complex des de l'esmentada carretera (punt km.4,2).

Seguim la carretera en sentit Reus (dreta) uns 100 m, la creuem i passem per un camí de conreus cap a l'esquerra fins a topar-nos amb la tanca de l'aeroport. Seguirem el camí que voreja l'aeroport fins el punt 6,7, on prendrem a la dreta el camí de Salou a la Selva. El seguim durant 3,4 km. més o menys recte travessant les carreteres de Reus – Constantí i Reus – El Morell. Arribem al camí del Burga que seguim 100 metres per reprendre el camí cap a La Selva. Al punt 10,8 el deixem seguint l'indicador cap a Almoster (esquerra), que ens porta a la C-14.

Seguim el camí lateral d'aquesta autovia durant 1 km, girem a l'esquerra i novament a l'esquerra per travessar l'autovia per sota. Seguim el camí (de les Aixemorerres) fins a la riera d'Almoster (punt 14,8), la baixem fins al primer trencall (14,9), que prendrem a la dreta fins a entrar a Almoster.

Un cop al carrer principal d'Almoster (Av. Catalunya) el seguim cap a la dreta (direcció La Selva), sortim del poble, i al punt 16,1 baixem per un senderó cap a la riera a mà dreta. La seguim fins al punt 16,9, on es

fa intransitable; passarem a la vora d'un tancat, després per la vora d'uns conreus fins al punt que podem baixar novament a la riera. Durant més de 100 m la riera continua sent no ciclable.

Alternativa ciclable: al punt 16,8 deixem la riera i prenem el camí de l'esquerra; arribem al camí de les Aixemorerres, que seguim a la dreta durant 200 m. On ens desviem a la dreta pel camí que ens retornarà a la riera, al punt 17,4.

A partir d'ara seguirem per la riera d'Almoster i posteriorment per la riera de la Quadra fins al punt km. 21 on ens decantem per la pista de la dreta que ens portarà fins a la carretera de Reus – Constantí (21,8).

Alternativa evitant carretera: seguim la riera de la Quadra, fins a l'alçada de la carretera de Reus - Constantí on empalmem amb l'itinerari descrit al seu punt 23.

Ens incorporem a la carretera, que seguirem a l'esquerra (sentit Constantí) durant 700 m.; travessem la carretera i seguim el camí que ens dirigeix cap a la riera de la Quadra novament (km. 23). La seguim a l'esquerra durant 1 km, després de pujar i baixar per travessar un camí, ja que per sota és intransitable.

Al punt 23,9 abandonem la riera, prenent a l'esquerra el camí cap a Constantí. Seguim a la vora de l'aeroport fins a retrobar-nos amb el camí d'anada (punt 25,1), que seguirem fins a Constantí.

<https://es.wikiloc.com/rutas-mountain-bike/constanti-almoster-riera-dalmoester-aeroport-constanti-24604435>

La flora singular de Constantí

Les espècies autòctones més singulars i rares del terme. Molt afectades pels herbicides i la contaminació, es resisteixen a desaparèixer.

José Antonio Latorre

Era un dia assolellat, un mica abans que l'hivern donés pas a la primavera. Em trobava observant un petit estol de cotolius (petit ocell molt adaptat a la vida al terra), que anaven corrotejant entre les pedres, picant aquí i allà a la recerca de petites herbes, llavors i algun insecte que es posés al seu abast. De cop, un d'ells va aixecar el cap i va sortir volant, la resta del grup, com atrets per un imant, el van seguir.

Em vaig dirigir al lloc on s'havien estat alimentant; hi havia mates herbàcies disperses, amb alguns arbustos d'ullastre, bufalaga i aladern. De sobte, als meus peus, observo algunes rosetes vegetatives de fulles carnoses i llunts, i una mica més enllà es podia veure una tija amb una flor d'un blau intens: la vaig poder identificar com l'abellera de mirall (*Ophrys speculum*).

Efectivament, aquest registre de camp posa la mirada sobre un grup de plantes que avui dia, per la seva raresa, passen desapercebudes, però que des de fa mil·lennis han estat presents en les nostres contrades. Són espècies autòctones, singulars i rares, molt afectades pels canvis en els usos del sòl, per la contaminació de les aigües i d'una manera especial per la utilització indiscriminada dels herbicides a partir de la segona meitat del segle passat.

Aquests éssers vius són indicadors per una banda, de les comunitats vegetals que es van establir després de les glaciacions i, d'altra, aquelles que es van anar instal·lant durant el Neolític quan l'home va començar a fer rompudes per a conrear la terra.

Podríem classificar les diferents espècies segons l'hàbitat on viuen actualment:

CONREUS DE CEREAL

- Lliri del blat (*Gladiolus italicus*)
- Carbassó (*Aristolochia longa*)

BROLLES DEGRADADES I BARDISSES HERBÀCIES

- Espaseta (*Gladiolus communis*) (doble pàgina anterior)

BROLLES DEGRADADES

- Espernallac (*Santolina chamaecyparissus*)
- Abellera de mirall (*Ophrys speculum*)
- Abellera (*Ophrys apifera*)
- Abellera fosca (*Ophrys fusca*)
- Savina (*Juniperus phoenicea*)
- Càdec (*Juniperus oxycedrus*)

BROLLES

- Carxofera de Sant Joan (*Leuczea conifera*)
- Atxa (*Cephalaria leucantha*)
- Matapoll (*Daphne gnidium*)

RIUS I SÈQUIES

- Lliri groc (*Iris pseudacorus*)
- Cascall marí (*Glaucium flavum*)
- Évol (*Sambucus ebulus*)
- Enciamet (*Samolus valerandi*)

Com podem veure, el major número d'espècies les trobem en bardisses, ambients arbustius i cursos d'aigua que encara conserven vegetació silvestre i on l'activitat agrícola resulta difícil; en canvi, als camps de conreu escassament n'hi apareixen un parell.

Desitjo que aquest article serveixi per ajudar a conèixer i conservar aquests vestigis vius que formen part del nostre Patrimoni Natural.

Lliri del blat

Espernallac

Carbassó

Abellera de mirall

Abellera

Càdec

Atxa

Cascall marí

Matapoll

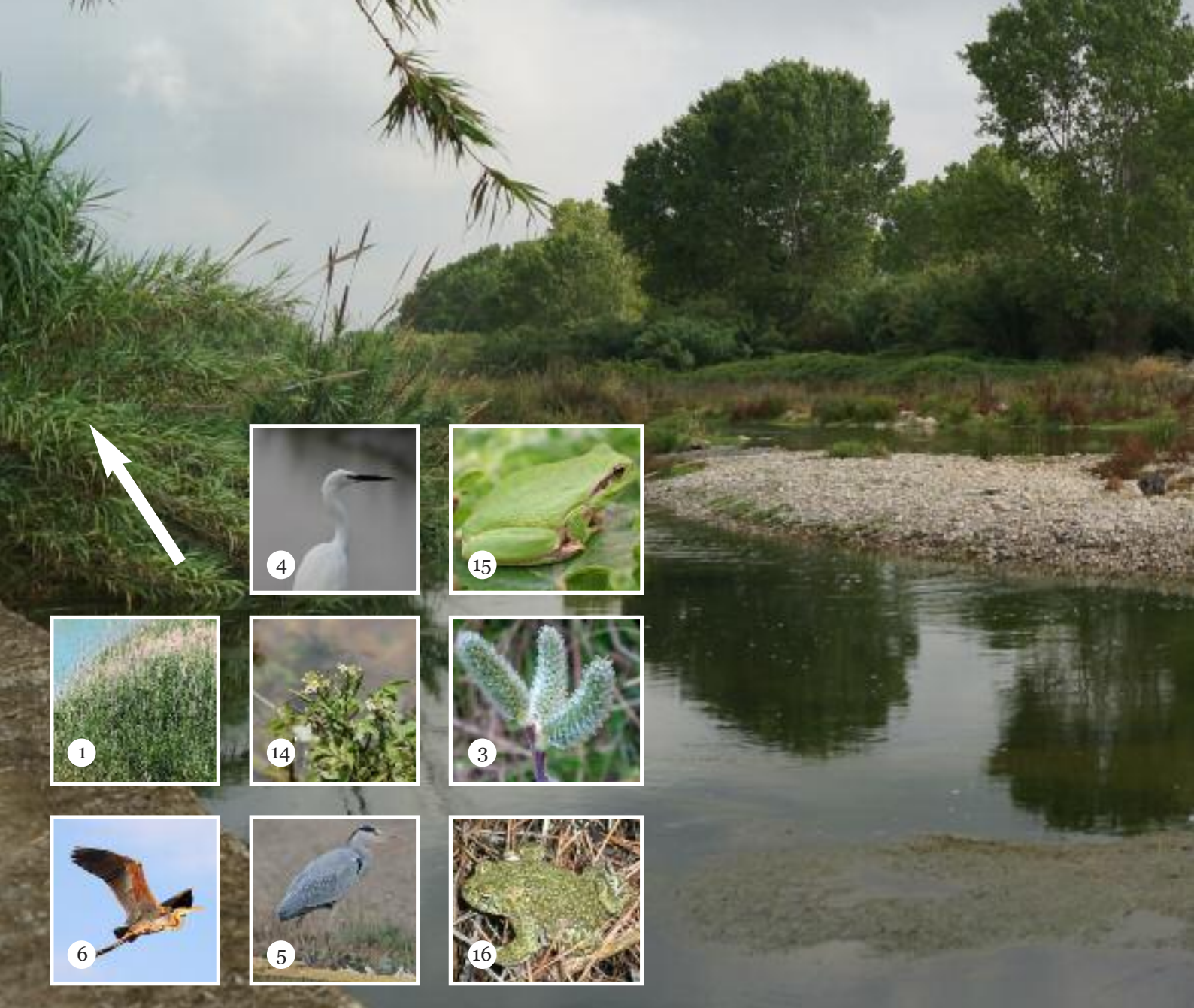

Dolcet, enciamet

Évol

El riu Francolí

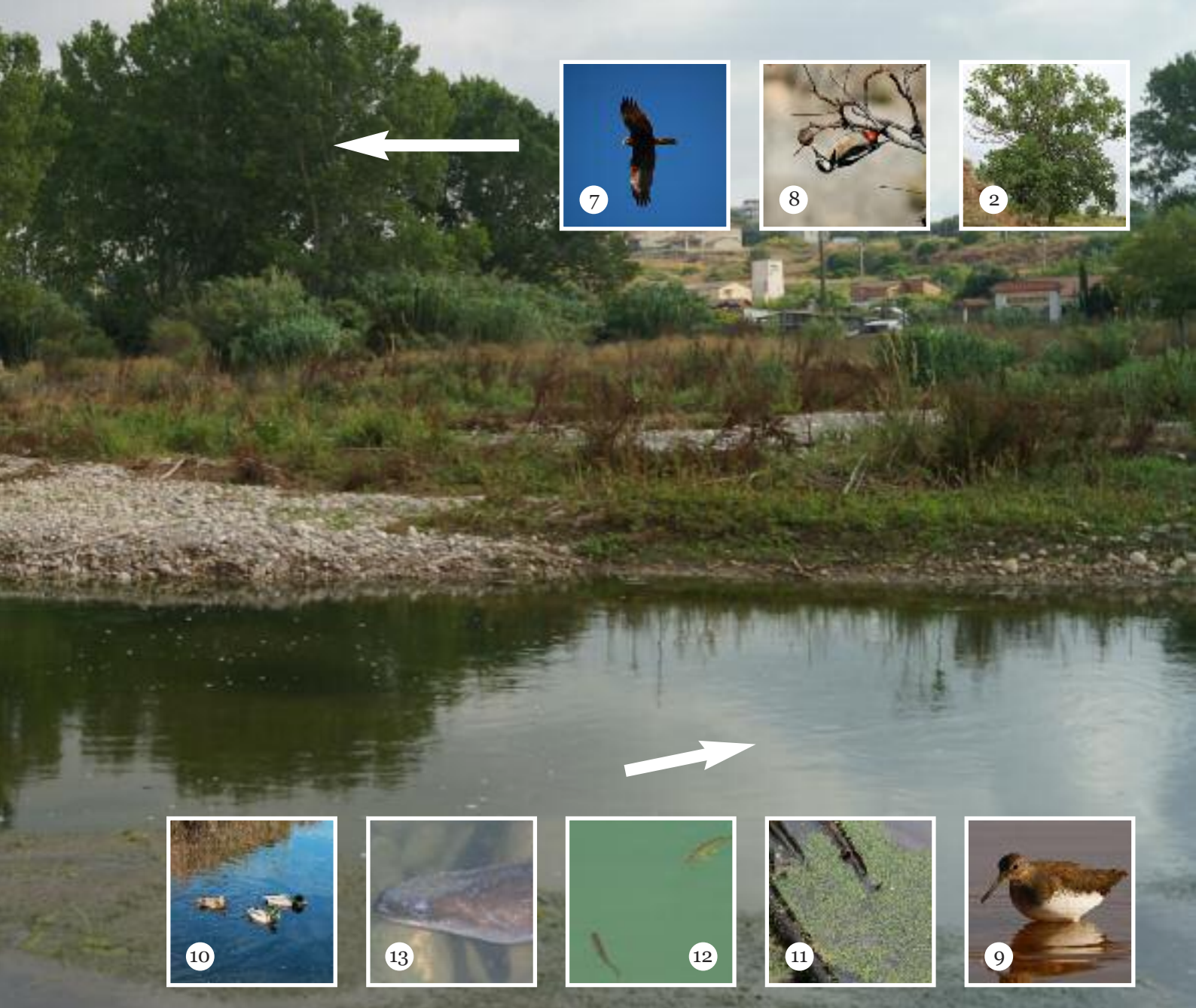
José Antonio Latorre

Els rius, bressol de civilitzacions, resulten de gran importància per a la nostra existència i per a la d'una gran multitud d'éssers vius. En el cas que ens ocupa, el protagonista és un riu modest, amb un cabal minso i que durant l'estiu arriba a assecar-se: es tracta del Francolí. Aquest curs d'aigua forma part d'una xarxa de torrents, rieres i barrancs que travessen el nostre municipi i que han anat drenant des de fa milions d'anys tones de sediments provinents de la Serralada Prelitoral que tenim a prop.

Dins dels ecosistemes naturals, les zones humides són les que pateixen més l'acció indiscriminada de l'home (contaminació, extracció d'àrids i de cabal, alteració de les voreres...), tanmateix també tenen la particularitat de gaudir d'un gran poder de regeneració.

Quant al nostre preuat Francolí, tot i que molt castigat, continua donant vida a un ampli ventall de biodiversitat. Efectivament, les fileres de canyes [1], les taques de

canyís, les formacions de xops [2] i gatells [3] conformen un entramat de gran importància per a la fauna. Així doncs, podem trobar ocells com el martinet blanc [4], el bernat pescaire [5], l'agró roig [6], l'arpella vulgar [7], el picot garser [8] i la xivitona [9]. També molts ànecs visiten aquestes contrades, com l'ànec collverd [10], el morell de plomall, el xarxet i el xarrascllet, que busquen aliment entre les lleties d'aigua [11].

A la dolça primavera podrem escoltar el cant de la bosqueta vulgar, la boscarla de canyar i el rossinyol, parats entre la vegetació. En canvi, per a l'observació de mamífers haurem d'esperar a l'ocàs, aleshores amb paciència podrem descobrir la musaranya, el toixó o la guineu, deambulant a la recerca de menjar.

En temps de sequera apareixen els últims tolls d'aigua carregats de peixos que lluiten desesperadament per sobreviure. Podrem identificar carpes de diferents mida [12], gambúsies (espècie al·lòctona introduïda a

començaments del segle xx per lluitar contra els mosquits, transmissors del paludisme) i anguiles [13]. Aquesta última espècie presenta una biologia ben curiosa: per a reproduir-se s'ha de dirigir al Mar dels Sargassos, travessant tot l'Atlàntic i quan surt de l'ou torna irremeiablement als rius europeus fins arribar a l'estat d'adult i així tornar a iniciar el seu cicle vital.

A les nits caloroses d'estiu els amfibis ens poden deleitar amb el seu cant. Podrem identificar en mig del creixen [14] la granota verda, el gripau corredor, el tòtil, la reineta [15] i el bufo calamita [16], aguaitats de prop per la serp d'aigua escurçonera.

Quan arribi el cru hivern, si tenim sort, podrem descobrir un ocell blau metàl·lic que, com un llamp, passa per davant nostre per posar-se damunt d'una canya a la captura de petits peixos: és el blauet.

Un mar d'històries

Novel·la
Miquel Barceló Parés
Miquel Martí i Soler
Àngel Guixot

Constantí

Premis literaris
CONSTANTÍ 2017

Relats
mediterranis

TUDIS
DE
ONSTANTÍ

33

MUNTAMENT DE CONSTANTÍ
2017

PARLA I COSTUMS DEL CONSTANTÍ
DELS QUARANTA I CINQUANTA

Assaig de dialectologia fractal

Contes a moltes mans

Noves aventures a Constantí

Ciutats 2017-2018

SANT
Jordi
2018

Ramon Cerdà Masso

Arriba el moment de fer un balanç de les edicions d'interès local. Aquí van alguns dels títols que trobem més rellevants i que aporten informació novedosa. No serem exhaustius i si considereu que ens deixem algun títol rellevant feu-nos-ho saber.

* * *

Pilar Sada coordina el catàleg de l'exposició ***El fil de la Història*** (Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, 2017). Aquí hi trobareu un balanç dels cinc anys del projecte «Centelles, el nostre objectiu». L'exposició (i ara el catàleg) va ser molt xula, perquè mostrava les creacions dels alumnes dels

centres educatius, però a més a més, reflexionant sobre el valor del patrimoni, no tant en termes econòmics sinó de retorn social. Alerta, perquè aquest catàleg, fent els honors al component tecnològic de bona part de l'exposició, no el trobarem imprès en paper sinó que l'hem de llegir en suport electrònic: ww.mnat.cat/app/archivos/exposicion/89/catalogo_fil_de_a_historia_mnat_2017.pdf.

* * *

Al novembre de 2017 es va presentar el llibre del lingüista constantinenc Ramon Cerdà Massó ***Parla i costums del Constantí dels quaranta i cinquanta. Assaig de dialectologia fractal*** (Ajuntament de Constantí, 2017). L'autor és un prestigiós lingüista constantinenc que compta amb una dilatada carrera com a professor universitari.

Estem davant d'un estudi sobre la llengua parlada a Constantí després de la Guerra Civil. S'analitza amb detall l'ambient social i el registre lingüístic: la gramàtica, la fonètica, el vocabulari (inclosos els barbarismes). Són les formes de

en més d'una ocasió, va complementar les dades o comentaris de l'explicació. A continuació, Ramon Cerdà va aportar encara més anècdotes i va aclarir dubtes sobre alguns aspectes tècnics. L'acte va acabar amb una llarga sessió de signatures i dedicatòries per part de l'autor.

* * *

Ramon Cerdà publica un altre llibre enguany: ***Una vida dedicada a la lingüística*** (Universitat de Barcelona Edicions, 2018).

L'afany de saber i un esperit lliure i crític, la introspecció en la docència i el rigor en la investigació, així com l'atenció als aspectes

La presentació del llibre sobre la parla de Constantí, de Ramon Cerdà, va comptar amb la presència de l'autor —a la dreta— i del presentador, el professor emèrit de la Universitat Rovira i Virgili, Josep M. Sabaté Bosch —a l'esquerra.

vida i els costums tradicionals en un poble que aleshores era eminentment rural.

El dia de la presentació, la Biblioteca Municipal es va quedar petita per escoltar la presentació a càrrec de l'historiador Josep M. Sabaté Bosch, professor emèrit de la Universitat Rovira i Virgili, que va referir-se a les formes de vida i de socialització durant la postguerra. Amb un estil molt amè i ple d'anècdotes, el professor Sabaté va fer les delícies dels assistents que,

biobibliogràfics i un afinat sentit de l'humor, són algunes de les facetes que il·luminen aquestes pàgines de Ramon Cerdà, i que constitueixen un testimoni valuós per als amants de les llengües, del llenguatge i de la ciència que se n'ocupa.

* * *

També al 2017 es va presentar el darrer recull dels Premis Literaris. Amb el títol de ***Relats mediterranis*** (Silva Editorial i Ajunta-

ment de Constantí, 2017) s'ofereix una selecció dels 101 millors relats curts (d'entre els 417 que s'havien presentat). A l'antologia s'han inclòs articles sobre gastronomia, patrimoni, natura, cròniques d'un viatge turístic o d'una migració, històriques, anàlisi i opinions polítiques, contes mitològics, escenes familiars, estudis de folklore, articles de costums, etc.

Les obres guardonades proce-

nes aportacions de Grècia i Roma i la seva influència a les colònies d'Empúries i Tàrraco. Josep M. Grau i Pujol aporta dos articles molt relacionats: en un, analitza el treball femení urbà i, a l'altre, el treball dels carreters i traginers. En tots dos casos es refereix al Camp de Tarragona i a les primeres dècades del segle XIX. Jaume Massó Carballido comenta la visita que l'Associació d'Excursions Ca-

deixen de tot el món, estan escrites tant en llengua catalana com castellana i s'adrecen a lectors de totes les edats. Amb aquesta, han estat onze les edicions d'aquests Premis Literaris de Constantí als quals cada any una gentada d'entusiastes de l'escriptura espera amb il·lusió que el seu treball sigui uns dels escollits per a figurar a la compilació.

* * *

La veteraniíssima miscel·lània dels **Estudis de Constantí** inclou al número 33 (2017) set articles amb un caràcter força variat, encara que dominen els continguts de caràcter històric.

Lluís Papiol Molné repassa algu-

talana va fer a Centelles el 1883 i que va contribuir al procés de redescobriments del monument romà. Un article de Martí Rom se centra en el crim que uns malfactors van perpetrar el 1857 contra els masovers del Mas de Sant Ramon. Els fets van tenir molt de ressò i se'n va publicar una crònica en forma de romanç. Per la seva banda, el jove historiador Albert Solé Fernández detalla els casos de repressió franquista produïts just pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques. El número es completa amb un article de Josep Franquès Sans sobre l'evolució als darrers anys de les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran a Constantí.

* * *

Albert Solé és graduat en Història, amb menció en Història de les Formacions Socials i Polítiques, per la URV. Ha publicat el seu treball final de grau sobre l'acció repressiva a la comarca del Tarragonès del Tribunal de Responsabilitats Polítiques que va operar durant la immediata postguerra. **Dret a castigar? La Llei de Responsabilitats Polí-**

tiques al Tarragonès (1939-1945). (Sindicat Agrícola de Constantí, 2017). És una obra molt exhaustiva i rigorosa que posa llum a un dels àmbits més desconeguts de la dictadura franquista. A més, hem de celebrar una nova publicació de qualitat que ha editat el Sindicat Agrícola de Constantí.

* * *

Ja immersos a l'any 2018, hem vist l'aparició de tres llibres que incideixen en el fet local de Constantí. Ens referim als llibres del **Mapa de les ciutats somiades**, al llibre de la col·lecció **Un mar d'històries** i als **Contes a moltes mans**. Tots tres són realment interessants, cadascun a la seva

Presentació del llibre «Contes a moltes mans», que va tenir lloc el dia 25 d'abril de 2018 a la Biblioteca Municipal. Els autors van llegir els textos i interpretar les composicions musicals que els acompanyen.

manera. Trobareu un dossier explicatiu a les pàgines 43 a 50 d'aquesta mateixa revista, on els respectius coordinadors comenten la gènesi del projecte, els objectius i la manera com l'han portat a terme.

* * *

Acabem el repàs a les edicions culturals sobre Constantí amb l'esment del primer disc en solitari de **Joan Reig** després de més de 35 anys pujant als escenaris. L'aturada que han fet Els Pets aquests darrers dos anys ha permès al bateria dedicar-se a presentar, en recitals de petit format, un repertori més personal i íntim. Ara recull en un disc sis cançons que són un resum d'allò que interpreta en els seus concerts: peces pròpies noves, d'altres d'Els Pets readaptades i també versions d'artistes que l'han marcat com a músic i persona.

Si bé no és el seu primer disc com a cantant, ja que

amb Refugi va treure «Vestits Nous» l'any 2009, on revisitava joies amagades de la Nova Cançó, aquest nou mini LP representa el debut discogràfic sota el seu nom i on el trobem molt ben acompanyat.

Sense presses i durant tot l'any passat, amics i amigues han visitat l'estudi i hi han deixat les seves brillants petjades musicals. Des de la seva mà dreta en els directes, en Sergi Esteve, fins a companys i companyes amb qui comparteix o ha compartit altres grups, com en Joan-Pau Chaves, David Muñoz «Gnaposs», Dani Peña i Arcio Smith, entre d'altres. També hi destaca la col·laboració de dos vells amics de carretera, camerinos i escenaris: en Jimmy Piñol i en Pemi

Rovirosa de Lax'n'Busto. Aquest darrer fins i tot s'ha fet càrrec de la producció musical de dues de les cançons del disc.

Carrers i places

Quins són els carrers més antics? Com n'hem de dir del Raval... de Sant Cristòfol o Cristòfor? Les incidències polítiques i socials en els noms de carrers i places.

Josep Estivill
Arxiver Municipal / Ajuntament de Constantí

Curiositats sobre els carrers de Constantí... Sabíeu que fins fa uns cinquanta anys la trama urbana si fa no fa era la mateixa que fa cinc-cents anys? Sabeu quins són els carrers més antics del poble? Que alguns noms han perdurat durant segles i altres pocs anys? Que només tenim dues vies públiques amb nom de dona? Són curiositats dels nostres carrers i places.

* * *

Els dos carrers més antics són el de l'Església Vella i el del Castell. És lògic, perquè unien les primeres construccions de la vila: el Castell

de l'Arquebisbe, a l'actual Plaça del Castell, i l'Església, situada a la Baixada del Morrot.

La segona tongada de carrers va venir amb l'eixample fora muralles. El formaven el carrer Major, el carrer de Sant Pere, el carrer de la Costa, el carrer de la Font, el carrer del Mig, el carrer Peixateria... Són carrers que ja els tenim documentats al segle xv.

Alguns noms ens han arribat amb diverses variants, la forma normativa i la popular. Hem de dir carrer del Mig o Mitjà? Raval de Sant Cristòfor o Cristòfol? Les dues formes serien correctes, però

en un registre administratiu preferirem la variant normativa i en el llenguatge oral podem usar indistintament la forma popular de Sant Cristòfol.

Durant segles els noms dels carrers són els mateixos. Al segle xx les convulsions polítiques i socials es deixen sentir. A l'època de la dictadura de Primo de Rivera, es va rebatejar la Plaça de l'Església com a Plaça de la Victòria, en referència a la guerra colonial espanyola al Marroc. Amb la proclamació de la II República, al 1931, se suprimeixen els noms de sants i de personatges relacionats

amb la dictadura de Primo de Rivera. Les plaques es posen en català. Així, el carrer de Sant Pere passa a ser de Mossèn Cinto; el carrer de la Font, d'Anselm Clavé; la plaça del Castell, 14 d'Abril (el dia de la proclamació de la República); i fins i tot el carrer Major passa a dir-se de Francesc Macià.

El règim franquista canvia els noms i retola en castellà: el carrer Major es converteix en calle del Generalísimo Franco; el carrer de la Font serà calle 15 de Enero (el dia que entrà l'exèrcit a Constantí); el carrer de les Creus passa a dir-se calle General Mola; el carrer del

Castell, Calvo Sotelo, etc.

Amb la Transició Democràtica, es recuperen els noms tradicionals, ara novament retolats en català. L'expansió urbanística d'aquests anys fa obrir nous carrers i places i es busquen noms de consens: escriptors en llengua castellana i catalana, com Federico García Lorca, Joan Maragall, Antonio Machado o Àngel Guimerà.

Per fi, dos noms dedicats a dones: el carrer Marta Mata, una important pedagoga, i la plaça Montserrat Roig, periodista i escriptora. Són els primers i els darrers, fins al moment.

Una altra curiositat és que els noms dels carrers del Polígon Industrial de Constantí es dediquen a països de la Unió Europea: carrer d'Irlanda, Grècia, Bèlgica, etc. I els del Polígon de Riu Clar tenen nom de metall: carrer del Coure, carrer del Sofre, carrer del Granit...

La propera vegada que passegeu pels carrers i places de Constantí, quan llegiu la placa amb el seu nom tingueu present que no només ens identifica una via pública sinó que el seu nom és el reflex de les circumstàncies per les que ha travessat el nostre poble.

